

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské výchovy

Sociální pedagogika

Klára Netopilová

Ekologický tábor pro Dětský domov
Kroměříž

Bakalářský projekt

Vedoucí práce: Mgr. Helena Pospíšilová, Ph.D.

2015

Poděkování

Děkuji Mgr. Heleně Pospíšilové Ph.D. za cenné rady a odborné vedení práce. Dále děkuji paní ředitelce Dětského domova Kroměříž Anně Hejné a paní zástupkyni ředitelky Renatě Konečné za ochotu poskytnout informace potřebné k přípravě projektu.

Prohlašuji, že jsem bakalářský projekt vypracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 19.3.2015

Obsah

ÚVOD	5
1 DĚTSKÝ DOMOV KROMĚŘÍŽ	6
1.1 Hlavní činnost zařízení	6
1.2 Historie dětského domova v Kroměříži.....	7
1.3 Materiální vybavení	8
1.4 Režim zařízení	9
1.5 Organizace výchovně vzdělávací činnosti v zařízení	11
1.6 SWOT analýza	12
1.7 Ekonomická situace daného zařízení	19
1.8 Zkušenosti s podáváním projektů	19
2 EKOLOGICKÝ TÁBOR PRO DĚTSKÝ DOMOV KROMĚŘÍŽ „PŘEŽÍT V SOULADU S PŘÍRODOU“	21
2.1 Cíl a potřebnost projektu	21
2.1.1 Současný a zamýšlený stav v oblasti ekologie a environmentalistiky, multiplikační efekt projektu	22
2.2 Organizační zajištění tábora.....	23
2.3 Personální zajištění	24
2.4 Materiální zabezpečení	24
2.5 Pravidla bezpečnosti tábora.....	26
2.6 Financování tábora	26
2.7 Veřejná nástěnka	28
2.8 První den „Pomozme si přežít“	30
2.9 Druhý den „Vnímej přírodu všemi smysly“	35
2.10 Třetí den „Krásy přírody trochu jinak“	45
2.11 Čtvrtý den „Jak být ochranářem“	53
2.12 Pátý den „Nejsme tu sami – aneb ekologie v širších souvislostech“	58
2.13 Šestý den „Ze života zvířat a rostlin“	71
2.14 Sedmý den „Žijme ekologicky“	83
2.15 Tematické hry pro případ časové rezervy	88
ZÁVĚR	96
BIBLIOGRAFIE	98
PŘÍLOHY	100

ÚVOD

Téma pro svůj bakalářský projekt jsem si zvolila po absolvování třetí studijní praxe v Dětském domově Kroměříž. Mnoho dětí v tomto zařízení mi připadalo málo činnorodých a nemotivovaných k jiné aktivitě než je počítač nebo internet. Když jsem dětem nabízela různorodé, mnou připravené aktivity, buď je rovnou odmítaly, anebo po několika minutách od her odcházely. Přesto, k mé velké radosti, se mi alespoň u několika dětí podařilo nakonec „prolomit ledy“ a dokonce za mnou několikrát přišly s prosbou společně si některou z aktivit zopakovat.

Dalším z podnětů pro vytvoření nové možnosti trávení volného času byly zkušenosti získané při zpracování mé Absolventské práce z roku 2012, kdy zejména děti v první rodinné skupině opakovaně uváděly, že nabídka volnočasových aktivit je pro ně nedostačující a monotónní, proto se ničeho nechtějí účastnit.

Po konzultaci mého nápadu s pedagogickými pracovníky Dětského domova v Kroměříži jsem zjistila, že na prázdninové pobyty jezdí každá rodinná skupina odděleně a rozhodla jsem se tábor navrhnout pro první rodinnou skupinu.

Cílem bakalářského projektu je vytvořit pro děti z Dětského domova Kroměříž program letní tábora s ekologickou tematikou. Důvodem ke zvolení takto zaměřeného pobytu je snaha podnítit u dětí zájem o stále aktuálnější téma ekologie a environmentalistiky, v němž děti v dětském domově nejsou příliš rozvíjeny.

První část bakalářského projektu je věnována charakteristice Dětského domova Kroměříž, jeho historii, hlavní činnosti, výchovně – vzdělávací činnosti a je zde také prezentována SWOT analýza.

Druhá část bakalářského projektu se zabývá obsahovým, materiálním, personálním, organizačním a finančním zajištěním projektu. Hlavní obsah zde tvoří kompletní program Ekologického tábora ve Fryšavě pod Žákovou horou.

Tábor se uskuteční dle finančních možností Dětského domova Kroměříž, za přispění sponzorů, spolupracujících organizací a samotného zařízení.

1 DĚTSKÝ DOMOV KROMĚŘÍŽ

„Dětský domov Kroměříž¹, U Sýpek 1306, 767 01 Kroměříž. Zřizovatel: od 1. 10. 2001 Zlínský kraj se sídlem ve Zlíně, zřizovací listina č.3141/2011/ŠK, Dodatek č. 1 ke ZL č.0123/205/05 ze dne 31. 8. 2005. Dodatek č. 2, č.0702/ Z22/08 ze dne 18.6 2008 s účinností od 1.7 2008. Dodatek č. 3 ke ZL, Dodatku č. 1 a Dodatku č. 2 schválená usnesením Zastupitelstva Zlínského kraje č.0125/Z05/09 ze dne 17. 6. 2009.

Rozhodnutí MŠMT č. j.15259/2008-21 o zápisu do školského rejstříku s účinností od 1. 8. 2008

- právním subjektem a příspěvkovou organizací od 1.1 1996,
- IČO: 63458691,
- IZO: 102531234,
- tel.: 573/33 17 77,
- e-mail: dd.km@volny.cz.“

(Koncept Dětského domova Kroměříž, 2009, s.1)

1.1 Hlavní činnost zařízení

Hlavním účelem organizace je poskytování ústavní výchovy a zajištění stravování. Organizace vykonává činnosti v těchto školských zařízeních:

- dětský domov,
- jídelna.

Cílem a posláním zařízení je co nejlépe vychovat umístěné děti a pěstovat v nich takové schopnosti, dovednosti a návyky, aby se po odchodu z dětského domova dokázaly postavit na vlastní nohy a mohly žít plnohodnotný život.

¹ Dále také dětský domov

Jedná se o dětský domov rodinného typu. Děti jsou rozděleny dle věku (viz Tab.1), případně sourozeneckých vazeb do tří rodinných skupin. Kapacita zařízení je 24 dětí. (Hejná, 2012)

Tab. 1 Rozvrstvení dětí v rodinných skupinách (Výroční zpráva Dětského domova Kroměříž, 2013)

	Počet dětí		Věkové kategorie		
	dívky	chlapci	6 – 11 let	12–15 let	16 a více
1. skupina	2	5	1	5	1
2. skupina	2	3	1	1	3
3. skupina	5	2	0	0	7
Celkem	9	10	2	6	11

1.2 Historie dětského domova v Kroměříži

Dětský domov byl v roce 1996 přestěhován z Hoštic, kde byl umístěn v místním zámečku. Upravením jednoho bloku v řadové zástavbě činžovních domů vznikl moderní dětský domov rodinného typu s kapacitou pro 24 dětí.

Otevření dětského domova proběhlo dne 26. srpna 1996 za účasti zástupců MŠMT v Praze, vedoucích představitelů Školského úřadu v Kroměříži a předních představitelů města Kroměříže.

Dětský domov byl přebudován na rodinný typ pro dvě klasické rodinné skupiny a jednu skupinu uspořádanou formou čtyř garsonek. Jeho umístění v klidné části města splňovalo všechny podmínky – blízko do centra města, škol a tím možnost využití zájmových kroužků.

Byly vytvořeny podmínky pro realizaci výchovy, která povede k reedukaci všech vzniklých výchovných problémů u dětí.

Cílem bylo zaměřit se především na vytvoření dobrého zázemí pro děti v dětském domově a na bohatou zájmovou činnost s možností návštěvy zařízení pro

sportovní a výtvarnou činnost i účasti na společenských a kulturních akcích ve městě.

Předsevzetí se splnila zejména díky dobrému výchovnému působení pedagogických pracovníků, neboť všichni toto zaměstnání berou jako poslání a pomoc dětem, jež neměly štěstí vyrůstat ve své původní rodině.

Za dobu existence dětského domova byla poskytnuta pomoc 86 nově přijatým dětem (Dětský domov Kroměříž, 2006)

1.3 Materiální vybavení

Vybavení zařízení musí odpovídat potřebným předpisům, zároveň však je též uzpůsobené dětem dle věku či jejich individuálních potřeb. Děti jsou ve většině případů ubytovány po dvou. Jejich pokoje jsou místy, ve kterých dostávají prostor ke své vlastní realizaci (mohou si podle svého vkusu vyzdobit např. stěnu plakáty apod.). V neposlední řadě je dětský domov zařízen tak, aby se ústavní prostředí přiblížilo co nejvíce běžné domácnosti. (Hejná, 2012)

Součástí zařízení jsou relaxační místnost pro děti v suterénu (vybavená žíněnkami a stolem na stolní tenis), společenská místnost, společná jídelna (využívaná na společné akce) a venkovní dvorek se zahradou (vybavený skluzavkou, houpačkou a venkovním stolem na stolní tenis). Většina pokojů je vybavena počítačem, což může být problematické při snaze vést děti k plnohodnotnému využití volného času – jelikož děti mají téměř kdykoliv přístup k počítači, tráví u něho značnou část dne. (Vnitřní řád Dětského domova Kroměříž, 2009)

Jak jsem již zmínila (viz tab. 1 Rozvrstvení dětí v rodinných skupinách), děti jsou ubytovány dle věku ve třech rodinných skupinách. Jejich prostory jsou řešeny následujícím způsobem:

První a druhá rodinná skupina; Společné prostory:

- kuchyňka se standardním vybavením,
- jídelna,

- obývací pokoj,
- sociální zařízení,
- 4 pokoje pro ubytování dvou dětí, místnost pro vychovatele.

Třetí skupina – garsoniéry; Každá garsoniéra je samostatná obytná jednotka pro dvě děti a tvoří ji:

- kuchyňka se standardním vybavením,
- jídelna,
- předsíňka s odkládací stěnou,
- sociální zařízení. (Vnitřní řád Dětského domova Kroměříž, 2009)

1.4 Režim zařízení

Základní organizační jednotku tvoří tři rodinné skupiny, z nichž třetí skupina je řešena formou samostatných garsoniér z důvodu optimální adaptace dětí pro samostatný život. (Vnitřní řád Dětského domova Kroměříž, 2009)

Ve skupině je nejvýše 8 dětí ve věku 3 – 18 let, nejdéle do věku 19 let (v případě přípravy na budoucí povolání) nebo do 26 let na základě smlouvy.

Každá skupina má tři kmenové vychovatele. Službu na skupině má však vždy jeden vychovatel. Střídání vychovatelů probíhá po dvou dnech, výjimkou je víkend (vychovatel nastupující v pátek je zde v sobotu i v neděli). Vychovatelé pracující přes den nemají noční směny. Na noční služby (od 21 hod. do odchodu dětí do školy) jsou zaměstnáni dva asistenti pedagoga pro celý dětský domov. (Vnitřní řád Dětského domova Kroměříž, 2013)

Řád dne se řídí stále stejným časovým harmonogramem. V určitém smyslu by tento způsob výchovy mohl být brán jako klad, poněvadž děti se díky tomu učí, že v životě je potřeba dodržovat stanovená pravidla, je dobré mít v určitých věcech pravidelný režim. (Vnitřní řád Dětského domova Kroměříž, 2009)

Na druhé straně si však můžeme všimnout, že život dětí je zde řízen stále stejným harmonogramem pro všechny, což může potlačovat individualitu dětí a svobodu rozhodování (Matoušek, 1999). Takový způsob výchovy může mít po odchodu ze zařízení ústavní péče za následek např. sníženou schopnost adaptace na „běžný“ život, přičemž v ústavu je dítě plně zařazeno – tzv. hospitalismus. (Matoušek, 1999, s. 118)

V následující tabulce uvádím běžný režim dne dětského domova.

Tab. 2 Organizace dne (Koncept Dětského domova Kroměříž, 2009)

Čas	Volné dny	Pracovní dny
	činnost	
6:45 – 7:00	-	vstávání, osobní hygiena, sebeobsluha, větrání pokojů, příprava snídaně
7:00 – 7:15	-	úklid pokojů, lůžkovin, osobních věcí
7:15 – 7:30	-	snídaně
7:30 – 8:00	-	odchod do školy
8:30 – 9:00	vstávání, osobní hygiena, sebeobsluha, větrání pokojů, příprava snídaně	-
9:00 – 9:30	snídaně, úklid jídelny, seznámení s celodenním programem, rozdělení úkolů	-
9:30 – 11:50	generální úklid, příprava oběda s pomocí dětí	-
11:50 – 12:00	příprava ke stolování	-
12:00 – 12:30	oběd	-
12:15 – 15:45	-	příchod ze školy
12:15 - 13:30	-	sebeobsluha, hygiena, rekreační činnost
12:30 – 15:00	rekreační a zájmová činnost, vycházky	-
13:30 – 15:00	-	příprava na vyučování
15:00 – 15:30	svačina	
15:15 – 18:00	zájmová činnost, rekreační činnost, osobní volno	
15:30 – 18:00	-	zájmová sportovní, rekreační činnost, pokračování v přípravě na vyučování
18:00 – 18:30	-	večeře, u dětí starších 15 let druhá večeře není časově omezena

18:00 – 19:00	příprava večeře, večeře	-
18:30 – 19:00	-	úklid, večerní hygiena
19:00 – 20:00	úklid, osobní hygiena	individuální zájmová činnost
20:00 – 20:30	příprava lůžkovin, uložení ke spánku	
21:00	noční klid na skupině, od 12 let možnost sledovat TV	

1.5 Organizace výchovně vzdělávací činnosti v zařízení

V této oblasti zařízení nahrazuje dětem výchovu a péči, která by jim měla být poskytována rodiči. Pokud dítě před přijetím do dětského domova pobývalo v jiných výchovných ústavech, navazuje dětský domov na výchovnou činnost těchto zařízení. Výchovně vzdělávací činnost vychází z pedagogických, psychologických, hygienických, kulturně společenských a morálních zásad. Dětem je prostřednictvím těchto činností zajišťováno základní právo na vzdělání v návaznosti na ústavní principy a smlouvy o lidských právech a svobodách dítěte. Kromě toho jsou vytvářeny podmínky, které podporují sebedůvěru dítěte, rozvíjejí citové stránky jeho osobnosti, přispívají k rozvoji dítěte z hlediska psychologického, biologického a sociálního a napomáhají k aktivní účasti ve společnosti.

Děti jsou zařazovány do škol na základě věku a schopností. Zařízení spolupracuje se základními, středními odbornými učiteli a školami, vyššími odbornými a vysokými školami. (Vnitřní řád Dětského domova Kroměříž, 2009)

V zařízení jsou podporovány a všestranně rozvíjeny aktivity dětí. Pro mimoškolní a volnočasové činnosti jsou zpracovány roční, měsíční a týdenní plány činnosti skupin. Děti mají možnost účastnit se širokého spektra sportovních, esteticko-výchovných či pracovních - technických činností řízených vychovateli či poskytovaných jinými školskými zařízeními a dalšími organizacemi pro zájmové vzdělávání (např. SVČ Šipka v Kroměříži, Základní umělecká škola Kroměříž, Dům dětí a mládeže Štěchovice v Kroměříži, Taneční studio KTS – Swing, Tělovýchovná jednota Hanácká Slávie, Sokol Kroměříž). (Výroční zpráva Dětského domova Kroměříž, 2013)

1.6 SWOT analýza

Vize organizace
<p>Zlepšení finanční situace pomocí spolupráce se sponzory</p> <p>Větší zviditelnění</p> <p>Seznámení veřejnosti s posláním dětského domova – např. pomocí tisku nebo dne otevřených dveří</p> <p>Prezentace činnosti v různých zařízeních – školy, domovy pro seniory, domovy pro osoby se zdravotním postižením, OSPOD.</p>

Silné stránky	Slabé stránky
<p>Stabilní výchovné prostředí</p> <p>Vychovatelé (4 muži a 5 žen)</p> <p>Snadná dostupnost</p>	<p>Vysoké nároky dětí</p> <p>Nedostatečné zázemí pro zájmovou činnost</p> <p>Nedostatek financí</p> <p>Střídání vychovatelů</p>
Příležitosti	Hrozby
<p>Hledání dalších sponzorů</p> <p>Účast na veřejných akcích</p> <p>Nové děti</p>	<p>Současná situace</p> <p>Finanční situace</p>

SILNÉ STRÁNKY

Stabilní výchovné prostředí:

Tři rodinné skupiny již dlouhou dobu tvoří stejné děti i vychovatelé, čímž se do jisté míry blíží životu v rodině. Je však zřejmé, že vychovatelé nemohou poskytnout tolik emoční podpory apod. jako v běžné rodině, ale děti si mohou alespoň vytvářet dlouhodobé vztahy s vrstevníky. Kladem je také to, že děti nejsou přemísťovány do dalších ústavů, ale tráví velkou část života v jednom zařízení. Ze současné situace nevyplývá, že by některé z dětí mělo dětský domov opustit, ani se složení skupin nijak zásadně nemění (děti nepřecházejí do jiné skupiny, ačkoliv některé by vzhledem k věku již mohly).

Vychovatelé/asistenti pedagoga (4 muži a 5 žen)

Zastoupení mužů a žen v řadách personálu, kteří jsou v přímém kontaktu s dětmi nejčastěji, je v podstatě rovnoměrné. Dětem je tedy v dětském domově umožněno vidět a porovnávat více příkladů ženské i mužské role v rodině. Všimají si toho, že za strýcem mohou přijít s jiným problémem než za tetou, v jaké oblasti jsou lepší muži a co se naopak lépe daří ženám atd. Samozřejmě se mohou setkat i s nestereotypním příkladem (např. strýc vaří lépe než teta), ale i takové zkušenosti jsou důležité a mohou naučit děti bourat předsudky a přijímat lépe netradiční věci.

Ačkoliv vychovatelé nikdy nemohou zastoupit roli rodičů, je toto rovnoměrné rozvrstvení, dle mého názoru, velkým kladem

Ve většině dětských domovů je situace mnohem více nepoměrná – můžeme se setkat s tím, že je v těchto zařízeních více žen než mužů, a dětem tak chybí vzor muže („otce“).

Snadná dostupnost

Dětský domov se nachází v centru okresního města, děti tak mohou bez překážek (např. doprava) navštěvovat nejrůznější zájmové kroužky a k absolvování povinné školní docházky či následného středoškolského studia si mohou vybrat z poměrně velkého počtu škol různého zaměření. Ve většině případů však děti navštěvují Základní školu U Sýpek, poněvadž se nachází hned naproti dětského

domova. Výběr této školy má určité výhody, děti si mohou např. vyřídit potřebné věci do školy, i po skončení výuky. Volné hodiny mezi vyučováním mohou být dětmi využity k vyřízení záležitostí v dětském domově, kde si mohou např. odpočinout nebo si vzít věci, které zapoměly. Samozřejmě je zde také riziko, že toho děti začnou zneužívat. Výběr této školy však ulehčuje i práci vychovatelům, kteří tak mohou např. rychleji vyřídit potřebné záležitosti s pedagogy.

SLABÉ STRÁNKY

Vysoké nároky dětí

Děti, které v domově pobývají delší dobu, jsou zvyklé na určitý standard – materiální i při trávení volného času. Je jim totiž brzy po příchodu umožněno zažít takové věci, které dítě v „normální“ rodině nemusí zažít nikdy. S pomocí mnoha nadací a sponzorů jezdí např. na prázdninové pobyty i do zahraničí, navštěvují nejrůznější (ne vždy levné) atrakce apod.

Jsou také až příliš dobře materiálně zajištěné (např. každý pokoj je vybaven vlastním počítačem) a nechybí jim ani různé elektronické hračky. V případě, že se pracovníci tímto způsobem snaží o kompenzaci absence citového zázemí, považují to za velmi špatný způsob, který může negativně ovlivnit nejen současný ale i budoucí život dětí.

Z těchto důvodů je také velmi těžké motivovat děti k běžnému (avšak také smysluplnému) trávení volného času. Např. běžná společenská hra apod., za kterou navíc ani nic nedostanou, výjimečně upoutá jejich pozornost (podle představ dětí by cenou pro výherce měl být nejlépe tablet či mobil apod.). Běžné hry a aktivity, kterých by se mohly účastnit, berou spíše s opovržením, všechno odmítají. Když se účastní, je to většinou pouze z donucení a nic si z takové činnosti neodnášejí. Samozřejmě poté i vychovatelé ztrácejí snahu něco pro děti připravovat.

Proto jednou ze zásadních věcí pro úspěšné provedení projektu bude také dobře promyšlená motivace, která povede k aktivnímu zapojení dětí.

Nedostatečné zázemí pro zájmovou činnost

K dětskému domovu sice patří přilehlá malá zahrada i s hřištěm, ta je však spíše vhodná pro menší děti, kterých tu v současnosti moc není. Pro realizaci různých sportovních aktivit, do kterých jsou některé děti zapojeny, je nutná spolupráce se školami nebo blízkým domovem mládeže. Volnočasové aktivity jsou také ve většině případů placené, a jak jsem již dříve zmínila, finanční stránka dětského domova není v současnosti příliš dobrá. Z tohoto důvodu se děti nemohou aktivit účastnit tak často, jak by to bylo pro jejich rozvoj potřebné.

Děti tak tráví velké množství času uvnitř a to především u počítačových her nebo sociálních sítí. Především z tohoto důvodu vidím jako důležité nabídnout dětem jinou volnočasovou činnost, která není dětem běžně nabízena a zároveň se z větší části bude odehrávat venku. Tábor však bude pouze týdenní jednorázovou akcí a je možné, že děti se po návratu opět vrátí ve větší míře k původnímu trávení volného času.

Snahou tedy je, aby dětem a jejich vychovatelům byly nabídnuty i takové aktivity, které v různých obměnách (v závislosti na vnějších podmínkách) budou moci realizovat i během školního roku a tak neustále rozvíjet vztah k přírodě a zároveň trávit více volného času mimo zařízení. Tyto aktivity by měly být jednoduché na realizaci a spíše finančně nenáročné.

Program bude sestaven z takových aktivit, ke kterým je potřebný jen materiál, jenž je součástí běžného vybavení dětského domova (např. kancelářské a výtvarné potřeby) nebo lze zdarma zapůjčit (např. od studentů sociální pedagogiky, kteří budou tento program realizovat). Velkou část programu také budou tvořit aktivity realizovatelné venku, ke kterým nejsou potřebné žádné pomůcky, případně je můžeme nalézt v přírodě.

Nedostatek financí

Finanční stránka dětského domova je v současnosti spíše špatná, tak jako v zařízeních obdobného typu. Pracovníci tak nemohou realizovat pro děti tolik aktivit, jako v předchozí době. Děti jsou poté netečné, negativistické a nechťejí se ničeho účastnit, protože oproti dřívějším aktivitám se jim to zdá příliš „obyčejné“.

Rozpočet projektu by z tohoto důvodu neměl být příliš velkou finanční zátěží. Dětský domov realizuje prázdninové pobyty v ubytovacích zařízeních, která jsou dětem z velké části hrazena Evropskou unií (ubytování a strava). Tímto požadavkem se budu řídit i při tvorbě projektu a ubytování bude zajištěno v jednom z hrazených zařízení. Dle zvoleného místa se budou odvíjet i některé realizované aktivity. Dalším kritériem při výběru ubytování bude také volba lokality, která nabízí rozmanité přírodní prostředí. Realizace tábora by se na žádost žadatele měla pohybovat v rozmezí částky 5000 – 10 000 Kč.

Střídání vychovatelů

V každé skupině se pravidelně střídají tři vychovatelé – každý má službu dva po sobě následující dny, přičemž víkend (pá-ne) připadá jednomu vychovateli. Dětem je sice takto umožněno porovnávat vzorce chování různých lidí, na druhé straně však mohou postrádat osobu, ke které by si mohly utvořit užší citový vztah.

V mnoha odborných knihách se můžeme dočíst o psychické deprivaci, která často „pronásleduje“ děti, jež prošly ústavní výchovou a to právě z tohoto důvodu. Vzhledem k počtu vychovatelů na dítě žádný z nich nemůže být pro dítě vždy individuální oporou.

PŘÍLEŽITOSTI

Hledání dalších sponzorů

Dětský domov spolupracuje se stálými sponzory, rozšíření spolupráce by však vedlo k alespoň mírnému zlepšení finanční situace nebo k poskytnutí nových aktivit dětem (mohly by být sponzorovány). V tomto případě by se však u některých dětí opět mohla zvýšit potřeba účastnit se stále nákladnějších aktivit a zároveň prohloubit nezáměr o příliš obyčejné trávení volného času (např. míčové či společenské hry).

Účast na veřejných akcích

Některé děti se pravidelně účastní již zavedených benefičních koncertů či soutěží. Často se umísťují na vysokých příčkách v hodnocení, jejich účast zde může zařízení zviditelnit a přispět tímto způsobem ke spolupráci s dalšími organizacemi. Děti jsou na těchto akcích často spojeny i s mediálně známými

tvářemi a dětský domov se tak např. objeví i v tisku, čímž na sebe upoutá i pozornost veřejnosti, což může pomoci k zachování této instituce

Nové děti

Do dětského domova byla nedávno přijata skupina čtyř sourozenců, kteří zatím neztratili zájem (na rozdíl od dětí, které jsou zde již dlouho) o nejrůznější nabídky trávení volného času, přesto, že nejde o „velkolepé zážitky“. Prostředí je pro ně nové, a tudíž k němu nejsou tak pasivní, což může pozitivně ovlivnit i jejich spolubydlící vrstevníky.

HROZBY

Současná situace

V současnosti často můžeme slyšet o preferování náhradní rodinné výchovy (adopce, pěstounská péče) před ústavní výchovou. Ústavní výchova je v mnoha případech prezentována negativně a veřejnosti jsou skryty pozitivní prvky tohoto typu výchovy.

Dítě, které je totiž odebráno z původní dysfunkční rodiny, může pod pozitivním vlivem pedagogických a dalších pracovníků dětského domova vyrůst v mnohem lépe vychovaného člověka, který dosáhne velkých úspěchů (je zde i mnoho studentů vysokých škol) a bude schopen fungovat v běžném životě. Toho si lze všimnout i na některých dětech v tomto dětském domově. Pod vedením vychovatelů se jim začíná např. dařit ve škole, jsou aktivnější, pilnější, zlepšuje se jejich chování vůči jiným lidem. A když jednou za čas navštíví svou původní rodinu (velké množství dětí odjíždí z dětského domova na víkend k rodičům), namáhavá práce vychovatelů je zmařena. Dítě pod vlivem rodiny opět propadne pasivitě, např. vidí, že rodiče pobírají sociální dávky (k čemuž nepotřebovali školu) a také se chtějí uchýlit k tomuto pohodlnějšímu způsobu života, nechovají se vstřícně k vychovatelům, protože se jim zdálo, že doma jim bylo lépe apod.

Z mého pohledu pozitivní v tomto konkrétním zařízení však je, že mnoho dětí se do svých původních rodin ani vrátit nechce – v dětském domově vidí příklad lepšího života (určitý materiální standard, čisté prostředí, kamarádi, pěkné chování) a především ti starší berou jako svou rodinu vychovatele, jelikož biologická rodina

se jich zřekla. Vychovatelům je tedy umožněno působit na ně po celou dobu jejich pobytu v zařízení pozitivně bez narušování negativním vlivem rodiny.

Finanční situace

Nedostatečné finance mohou být důvodem k tomu, že zařízení nebude moci přijímat nové děti a stávajícím zajistit vše potřebné pro jejich harmonický rozvoj (podpora talentu a zájmů návštěvou volnočasových aktivit, další studium).

Vlastní návrhy zlepšení:

Podle mého názoru je především potřebné snažit se neustále děti motivovat k nějaké zájmové činnosti, přesto, že je pro vychovatele velmi těžké neustat v navrhování činností, které děti stále odmítají. Jsou zde však děti, které se čas od času i rády zapojí, ale pokud jim nikdo nenabídne alternativní činnost, tráví čas především u počítačových her. Také z tohoto důvodu bude projekt zaměřen na oblast, které se děti zatím příliš nevěnují a mohla by pro ně být nová a netradiční.

Některé děti tráví svůj volný čas s kamarády, což je pro jejich rozvoj jistě dobré. Problémem však v tomto případě může být např. připojení k nevhodné partě vrstevníků. Větší nabídka zájmových činností uzpůsobená potřebám dětí může být součástí prevence před rizikovým chováním a zároveň je možné tímto způsobem podporovat vzájemné vztahy ve skupině.

Společný pobyt na táboře by tedy měl vést i k prohloubení vztahů mezi obyvateli dětského domova.

Problémem jsou však (i podle vychovatelů) především nároky dětí a malé zázemí pro zájmovou činnost (viz zápory zjištěné SWOT analýzou). Existuje ale i spousta aktivit, které mohou být realizovány ve společné místnosti (kterou má každá skupina) a není k nim ani potřeba příliš mnoho materiálu (nejsou tedy finančně náročné). Záleží z velké části na vychovatelích, kolik času chtějí dětem věnovat. Náročné je však děti motivovat a vychovatelé (i vzhledem k dalším povinnostem) často ztrácejí chuť děti k něčemu vést. Možným řešením a pomocí by možná byli dobrovolníci z řad studentů, kteří by nabízeli jednoduché aktivity. Děti se totiž do činností s někým novým zapojují občas o něco lépe než s vychovateli. (Netopilová, 2014)

1.7 Ekonomická situace daného zařízení

Ekonomická oblast je zajištěna schváleným rozpočtem.

Příjmy organizace jsou tvořeny z přímých a provozních zdrojů od zřizovatele. Dále je zařízení financováno z vlastních fondů a zdrojů, do kterých jsou zařazeny například příspěvky na úhradu péče poskytované dětem v zařízení, dávky státní sociální podpory, peněžní nebo věcné dary od fyzických či právnických osob a ostatní příjmy (jako jsou např. pojistné plnění a kladné úroky z bankovních účtů).

Tyto finance jsou využívány na zajištění provozu, personálního zabezpečení a potřeb dětí (výchova, vzdělávání, mimoškolní aktivity). (Výroční zpráva Dětského domova Kroměříž, 2013)

1.8 Zkušenosti s podáváním projektů

Dětský domov dlouhodobě spolupracuje s několika nadacemi, jejichž příspěvky využívá především na podporu studia či zájmového vzdělávání některých dětí.

Nadace „Dejme dětem šanci“ má různé projekty, přičemž dětský domov se účastní jen některých z nich. Jde například o "Podporuj mě". Cílem tohoto projektu je naspořit dítěti opouštějícímu dětský domov určitou částku (formou měsíčních příspěvků), která mu v nových začátcích bude také jistou pomocí.

Projekt „Přál bych si“ je zaměřený na smysluplné trávení volného času dětí z dětského domova dle individuálních zájmů, umožňuje dětem například realizovat se ve vysněném oboru apod.

„Pomoz mi do života“ podporuje děti odcházející z dětského domova v novém začátku nabídkou podpory při studiu formou stipendií nebo tzv.

startovacích balíčků, jejichž součástí je základní vybavení do nového bytu nebo pomoc sociálních pracovníků při hledání vhodného bydlení či zaměstnání.

„Nadace Terezy Maxové“ v současné době finančně přispívá na ubytování a úhradu stravy studentky vysoké školy v Brně, na školné též dívky přispívá nadace Olgy Havlové.

S nadací Hanky Kynychové spolupracují některé z dětí (dívky) aktivním zapojením do charitativního projektu "Hejbejte se a zpívejte s Hankou Kynychovou". Děti mají díky tomuto projektu možnost seznámit se s nejrůznějšími tanečními a sportovními disciplínami pod vedením zkušených vedoucích. (Nadace Hanky Kynychové, 2014, dne 28.3.2014)

Nadace „Plaváček“ sponzoruje aktuálně taneční kroužek jednoho z chlapců.

Jednorázově také zařízení spolupracovalo s nadací „Děti - kultura – sport“, která jim financovala jeden z prázdninových pobytů

Při realizaci prázdninových či ozdravných pobytů organizace dlouhodobě spolupracuje s několika sdruženími, ve kterých je dětem poskytováno ubytování. Jde především o Majetkovou správní a delimitační unii odborových svazů, díky níž pracovníci dětského domova mohou vybírat ze seznamu ubytovacích zařízení, ve kterých je pobyt částečně hrazen Evropskou unií.

Pro táborové pobyty jsou vybírány nabídky nejrůznějších občanských sdružení či neziskových organizací, nejčastěji jde o nabídky agentury TEMCO či neziskové křesťanské dětské organizace Royal Rangers Opava. Z výchovných důvodů jezdí na tyto pobyty každá rodinná skupina zvlášť. Tímto se budu řídit i při tvorbě projektu a tábor bude koncipovaný pro jednu rodinnou skupinu. (Konečná Renata, ústní kontakt, dne 10.1.2014)

2 EKOLOGICKÝ TÁBOR PRO DĚTSKÝ DOMOV KROMĚŘÍŽ „PŘEŽÍT V SOULADU S PŘÍRODOU“

V našem případě se nejedná o klasický tábor. Z výchovných důvodů se na základě konzultace s pracovníky dětského domova účastní pobytu pouze jedna rodinná skupina v počtu osmi dětí (1. rodinná skupina s dětmi od 10-15 let). Děti se vzájemně znají, proto nezařazují seznamovací hry. Při realizovaných činnostech jsou děti rozděleny do dvojic, pracují individuálně nebo jde o spolupráci celé rodinné skupiny. Není zde možnost hráče rozdělovat do větších týmů, proto jsou záměrně do programu zařazeny hry pro menší nebo libovolný počet hráčů (případně jsou pravidla her uzpůsobena nižšímu počtu dětí). Harmonogram programu je také doplněn tematickou aktivitou ke každému dni pro případ časových rezerv. Realizované hry, u kterých není uveden zdroj, jsou inspirované zkušenostmi získanými během akce Letní rozvojová škola zaměřené na globální problémy konané v srpnu 2012.

Po dohodě se zástupkyní ředitelky dětského domova jsou děti ubytovány v zařízení, ve kterém je pobyt dětem částečně hrazen z Evropské unie. Přestože, vzhledem k tématu tábora, by byla příhodnější jiná místa. Z dostupných možností jsem se snažila vybrat to zařízení, které je alespoň svým umístěním přírodě nejbližší.

2.1 Cíl a potřeba projektu

Pro projekt jsou stanoveny dva hlavní cíle. Prvním z nich je nabídnout dětem alternativní a aktivnější způsob trávení volného času v období letních prázdnin s přihlédnutím k finančním možnostem zařízení.

Druhým cílem je přispět k utvoření citlivého a kladnému vztahu k přírodě a ochraně životního prostředí formou environmentálních a ekologických zábavně-

vzdělávacích aktivit. Zároveň má projekt vést děti k ocenění možnosti trávení volného času v přírodě.

Obsahem druhého cíle je také vzbudit u dětí zájem o danou problematiku takovým způsobem, že se (v rámci svých možností) budou i v běžném životě chovat ekologicky šetrným způsobem a vést k tomu své okolí. Tento cíl souvisí s multiplikačním efektem projektu, který má vést k vytvoření trvalejšího zájmu o danou problematiku. (vyhledávání informací, dobrovolnická spolupráce s organizacemi na ochranu přírody).

Pro vytvoření návrhu letního tábora jsem se rozhodla po studijní praxi v Dětském domově Kroměříž. Důvodem byl způsob trávení volného času dětí, který je během školního roku spíše pasivní. Pomocí navrženého projektu se pokusím alespoň v malém měřítku tuto pasivitu snížit.

Při návrhu projektu budu také vycházet ze zjištěné SWOT analýzy (viz kap. 1.6)

Oblast ekologie a environmentalistiky jsem pro tábor zvolila proto, že toto téma je stále aktuálnější i ve školských zařízeních a z toho důvodu považuji za vhodné podnítit zájem dětí o dané téma také naučně-zábavnou formou.

2.1.1 Současný a zamýšlený stav v oblasti ekologie a environmentalistiky, multiplikační efekt projektu

V dětském domově se problematikou ekologie zabývá jedna z kmenových vychovatelek první rodinné skupiny. Realizované činnosti však nejsou příliš časté a není jich mnoho. Během roku např. s dětmi absolvuje tematické vycházky do přírody (omezené možnostmi umístění zařízení). V celém zařízení se třídí odpad a děti se nárazově zapojují do akcí z oblasti ochrany přírody pořádaných různými institucemi. Vzhledem ke školním povinnostem a preferování především sportovně zaměřených zájmových kroužků není však této oblasti věnována příliš velká časová dotace. (Konečná Renata, ústní kontakt, dne 10. 1. 2014)

Projekt je naplánován pouze na jeden týden letních prázdnin, přesto se budu snažit i o nabídku takových aktivit, které bude možné (např. ve zjednodušené podobě) nárazově zopakovat i v průběhu školního roku.

S přihlédnutím k materiálním a finančním možnostem mohou pracovníci zařízení následně realizovat další aktivity z této oblasti (na základě materiálů obdržených během tábora a získaných zkušeností či vědomostí) a navázat spolupráci s dalšími organizacemi (na základě přítomnosti některých pracovníků z organizací zabývajících se ochranou přírody). Účastníci tábora zjistí, kde se mohou více sami informovat o dané problematice i v průběhu školního roku nebo se aktivně zapojit (dobrovolnictví v ekologických organizacích). Pobyt na tomto táboře také seznámí děti se zajímavými možnostmi trávení volného času venku, které potom mohou společně s vychovateli nebo kamarády realizovat ve svém okolí.

Tímto způsobem má projekt u dětí podnítit integrování hodnoty přírody a ochrany životního prostředí do jejich hierarchie hodnot.

2.2 Organizační zajištění tábora

Táborový program bude realizován v okolí Žďárských vrchů v obci Fryšava pod Žákovou horou. Zde se nachází hotel Medlov, který je zařazen v seznamu zařízení zčásti financovaných Evropskou unií, čímž bude splněn požadavek ze strany vedení dětského domova.

Jelikož se Fryšava nachází u největšího lesního komplexu Žďárských vrchů, jehož součástí je národní přírodní rezervace Žákova hora s naučnou stezkou (Novoměstsko, 2014, dne 24. 10. 2014), bude zvolené prostředí pro téma plánovaného pobytu velmi příhodné.

Pro ubytování v hotelu by byly nejvhodnější tři pokoje suite (s kapacitou 4 osoby), dva pro děti a jeden pro personál tábora. Všechny pokoje jsou vybaveny vlastní koupelnou se sociálním zařízením. Pro vnitřní aktivity nabízí hotel možnost využití salonku, jehož obsazení bude nutné předem dohodnout. Snídaně jsou zahrnuty v ceně ubytování (Hotel, 2014, dne 24. 10. 2014), obědy a večeře budou předem dohodnuty s personálem hotelu.

Vzhledem k tomu, že ubytování v hotelu je možné až od 14 hodin, uskuteční se cesta až po obědě v dětském domově. S ohledem na denní režim zařízení je odjezd naplánován na 13 hod. (příjezd na tábor kolem 15 hod.)

V poslední den tábora je odjezd naplánován po obědě v hotelu.

2.3 Personální zajištění

Mezi personál tábora budou po celou dobu patřit tři vychovatelé z dětského domova (jeden muž, dvě ženy), kteří budou zajišťovat především dohled nad dětmi a v některých případech se budou podílet na přípravě realizovaných aktivit, případně se jich účastnit (v případě potřeby většího počtu účastníků). Realizátory (tedy táborovými vedoucími) aktivit bude pět studentek Sociální pedagogiky, z nichž jedna bude zároveň zastávat pozici zdravotníka.

Z důvodů zajištění faktické správnosti při realizaci některých aktivit je předpokládána spolupráce se třemi dobrovolníky (organizace Český svaz ochránců přírody, Greenpeace a NaZemi).

2.4 Materiální zabezpečení

Potřebný materiál na realizované aktivity se bude skládat především z výtvarných potřeb (tvrdé a měkké papíry, krepové papíry, zdravotně nezávadné barvy, nůžky – z vybavení dětského domova nebo darovány studenty) a psacích pomůcek (budou zajištěny z vybavení dětského domova, případně darovány sociálními pedagogy). Dále budou potřebné také předem připravené plátky krajiny, biotopů, malé a velké papírové kry, tabulky „Nenaučné stezky“, karty s obrázky nejrůznějších rostlin, živočichů a jejich potravou (dle dále uvedených her) apod. (jejich příprava bude úkolem sociálních pedagogů).

Důležitou součástí výbavy jsou také kapesní příručky popisující rostliny, živočichy apod. mapa, busola nebo kompas, kapesní svítilna, stopky (zapůjčeno od studentů Sociální pedagogiky),

hrací žetony (sloužící k přehledu o umístění dětí v soutěžích – vyrobeny studenty), provázky, kancelářské potřeby (obálky, rýsováčky... - zajištěny z vybavení dětského domova, případně zapůjčeny od studentů).

K některým typům her budou zapotřebí přírodniny připravené v hmatové krabici, jedlé plody či části rostlin (pro případ nepříznivého počasí) a přírodniny nebo umělé prvky netypické pro okolní přírodu. (Vytvořeno studenty).

Dále využijeme misky, větší nádoby, lžice (zajištěno z vybavení dětského domova, případně zapůjčeno od studentů), molitanové houby dvou barev (hrazeno z vlastních zdrojů dětského domova) a plastové kelímky, opasky (zapůjčeno od studentů).

Zapotřebí budou také některé druhy pochutin, konkrétně kostkový cukr, burisony, 3-5 balíčků oříšků v cukru (nákup z vlastních zdrojů dětského domova) a také esence dobře rozeznatelných vůní (koření, lesní vůně – zapůjčeno od studentů).

Mezi další potřebný materiál jsou zařazeny obaly nejrůznějších potravinových výrobků, makety odpadků, plastové lahve, různé druhy tašek (igelitové, papírové, jutové apod.), případně nákupní košík. (Zapůjčeno od studentů).

Při našich hrách využijeme také šátky (zapůjčeno od studentů), masky zvířat, nejrůznější kostýmy vhodné pro zvířata (vyrobena dětmi z dostupných výtvarných potřeb), případně může posloužit oblečení dětí). Během pobytu budou nutné také další specifické pomůcky, např.: hrací kostka, injekční stříkačka, kanýstr na vodu, panenka, plyšový tuleň a malá ryba, pinzety, malá proutěná ošatka, jehly a nitě, kbelíky, míčky, hra Blechy, hra Fair Play, míčky, klobouky, píšťalka (zapůjčeno od studentů), pět švihadel (hrazeno z vlastních zdrojů dětského domova nebo zajištěno z vybavení dětského domova).

2.5 Pravidla bezpečnosti tábora

V této části jsou shrnuta nejdůležitější pravidla zvolená vzhledem k typu akce. Další pravidla je možné nalézt např. v níže uvedené odborné literatuře.

1. Vždy znát předem prostředí, do kterého se vydáváme a děti seznámit se směrem, trasou a cílem túry.
2. Předem zjistit fyzické, psychické a zdravotní možnosti dětí.
3. Děti musí znát řešení, jak se zachovat v případě, že se ztratí (je nutné mít na sebe navzájem co nejvíce kontaktů).
4. V některých chráněných územích se můžeme pohybovat jen po vyznačených trasách nebo jen v určitou dobu.
5. Zajistit vždy dohled odpovědné osoby.
6. Používat aktuální mapy.
7. Dbát na dodržování tepelné pohody dětí (prudké změny teplot, přehřátí).
8. Dbát na bezpečnost prostoru, ve kterém se realizují hry a soutěže.
9. Vzít v úvahu všechny možnosti změn počasí (mít připraveny i náhradní varianty programu). (Kutý, Jůza, Lein, 2007)

2.6 Financování tábora

Tábor bude financován částečně z vlastních zdrojů dětského domova a částečně ze sponzorských darů spolupracujících organizací. Ubytování a stravu hradí dětem a vychovatelům z největší části Evropská unie na základě spolupráce s Majetkovou správní a delimitační unií odborových svazů (dětský domov ze svých zdrojů doplácí pouze 300 Kč na celý pobyt každého dítěte). Z tohoto důvodu je pro

ubytování vybrán objekt ze seznamu podporovaných zařízení. Doprava na místo se uskuteční vlastním autem pro 8 osob + řidiče. Řidičem je jeden z vychovatelů. Ostatní pracovníci se dopraví sami, cestovné vychovatelům bude hrazeno z rozpočtu dětského domova (případně bude snaha o nalezení sponzora). Praktikantky z řad studentek oboru Sociální pedagogika svou práci vykonají zdarma, jelikož tímto způsobem získávají praxi. Případné uhrazení nákladů (cestovné) externích pracovníků (např. dobrovolníci z různých organizací) proběhne Dohodou zařízení a konkrétního pracovníka. Při návrhu projektu se počítá s tím, že dobrovolníci svou práci vykonají zdarma. Materiál ke hrám je hrazen z vlastních zdrojů zařízení, přičemž s přihlédnutím k finanční situaci je snaha o co nejnižší náklady.

Celková částka, kterou bude potřeba uhradit z rozpočtu dětského domova (nebo získaných sponzorských darů) činí 6 272 Kč.

V následující tabulce uvádím předpokládaný rozpočet tábora

Tab. 2 Rozpočet tábora

Příjmy	Kč	Výdaje	Kč
Příspěvek dětského domova na ubytování dětí (8)	2 400	Ubytování	43 200
Příspěvek Majetkové unie na ubytování a stravu	52 800	Strava	12 000
Vlastní zdroje na potřebný materiál	472	Materiál ke hrám	472
Vlastní zdroje na cestovné vychovatelů a dětí	1 600	Cestovné vychovatelů a dětí	1 600

Cestovné hrazené spolupracujícím organizacemi	1 800	Cestovné externích pracovníků	1 800
	Celkem		Celkem
	59 072		59 072

Zde uvádím podrobný rozpis cen zakoupeného materiálu:

5 švihadel: 365 Kč, 5 balíčků oříšků v cukru: 60 Kč, burisony 13 Kč, kostkový cukr 34 Kč, molitanové houby: 16 Kč.

2.7 Veřejná nástěnka

Děti budou mít během tábora v ubytovacích prostorách k dispozici nástěnku, která bude sloužit nejen k dobrovolným vzkazům od dětí (zpětná vazba), ale zejména k prezentaci některých důležitých informací.

Během celého pobytu zde bude umístěn táborový řád, režim dne a „Domácí desatero ekologie“. V některých dnech bude nástěnka doplněna o „Tipy do běžného života“ (viz. Příloha č. 4)

V táborovém řádu, stejně jako v případě pravidel bezpečnosti jsou uvedena pouze některá důležitá ustanovení našeho tábora. V případě potřeby je možné nalézt podrobnější pokyny v níže uvedené publikaci.

1. Dodržujeme rovnoměrné rozvržení zátěže a odpočinku.
2. Dodržujeme zákonem stanovenou dobu spánku dle věku dětí (7 – 11 let potřebují 10 hod.; 12 – 14 let potřebují 9 hod; 15 – 18 let potřebují 8 hod.). Určenou dobu večerky v režimu dne je tedy možno prodloužit pro děti od 12 let.
3. Úklid všech prostor se provádí denně a děti se na něm podílejí.
4. Provádíme pravidelné kontroly dětí vzhledem k možnosti výskytu klíšťat. (Kutý, Jůza, Lein, 2007)

Režim dne je každý den relativně stejný. Ve výjimečných případech dochází k úpravě časového rozvrhu (např. zkrácení odpočinku, prodloužení večerky). Důvodem změn je např. větší časová náročnost aktivit. Tyto změny jsou vždy uvedeny u konkrétního dne nebo aktivity.

8.00–8.30 Budíček

8.00–8.30 Ranní hygiena

8.30–9.00 Snídaně

9.00–9.30 Úklid pokojů

9.30–12.30 Dopolední činnost (mezi některými činnostmi krátké 10-15 min. přestávky s možností odpočinku, malé svačiny, přípravy na další hru)

12.30-14.30 Oběd + odpočinek

14.30-18.00 Odpolední činnost + odpočinek (mezi některými činnostmi krátké 10-15 min. přestávky s možností odpočinku, malé svačiny, přípravy na další hru)

18.00-18.30 Večeře

18.30–20.30 Večerní program, zhodnocení dne, hlášení průběžných výsledků

20.30–21.00 Hygiena

21.00–21.30 Příprava na večerku, možnost vlastních tichých her, povídání si s kamarády

21.30 Večerka

„Desatero domácí ekologie“ bude dětem k dispozici během celého pobytu na frekventovaném a viditelném místě. Jde o 10 jednoduchých námětů, jak přispět k lepšímu životnímu prostředí v běžném životě. Náměty jsou z odborné literatury vybrány tak, aby odpovídaly činnostem, které mohou být pro děti vzhledem k věku aktuální.

1. V zimním období větrej krátce a intenzivně – nejlépe otevřením protilehlých oken a dveří (průvan).
2. Pro ohřev pokrmů zvol raději mikrovlnnou troubu než elektrický vaříč – ušetří ti čas i energii.
3. Potřebuješ nový mobil? – Zvol takový, který není vyroben z nebezpečných chemických látek. Jejich žebříček každoročně sestavuje Greenpeace (podívej se na Průvodce zelenější elektronikou dostupný na www.greenpeace.org).
4. Pokud přerušuješ práci na počítači (např. přestávka na oběd), vždy aktivuj úsporný režim, pokud nechceš počítač zcela vypnout.
5. Vypínej elektroniku „doopravdy“ – nejen, že např. televizi vypneš ovladačem, ale tak, že na ní nebude svítit červená dioda. K tomu ti dopomůže např. zásuvková lišta – stiskem jediného tlačítka vypneš všechny zapojené přístroje.
6. Sprchuj se – oproti napuštěné vaně ušetříš až 100 l vody.
7. Používej přírodní kosmetiku.
8. Při úklidu používej čisticí prostředky úsporně – v mnoha případech stačí pouze 2/3 doporučené dávky, kterou neodhaduj, ale použij dávkovací značku na čisticím prostředku.
9. Nakupuj uvědoměle – např. regionální výrobky (od farmářských prodejců) nebo zboží s certifikátem (např. FAIRTRADE, Šetrné lesnictví FSC, Ekologicky šetrný výrobek apod. – loga najdeš na internetu).
10. Používej plnicí psací potřeby. (Vlašín, Ledvina, Máchal, 2012)

2.8 První den „Pomozme si přežít“

Příjezd dětí na tábor je naplánován na odpoledne. Děti a jejich vychovatele přivítají pracovníci (praktikanti z oboru sociální pedagogika), kteří se budou celou dobu (někdy za pomoci vychovatelů) starat o přípravu programu. Nejde však o obvyklé přivítání. Praktikanti mají nasazené ochranné roušky, které rozdají také

dětem (aby hra zapůsobila ještě realističtěji, mohou je rozdat i vychovatelům, ti se však následující aktivity nebudou účastnit). Všichni jsou informováni o tom, že předtím, než se zde ubytují, musí se zbavit okolního odpadu, který sem zanesla nedávná vichřice. Nastává první aktivita. Během tohoto dne mají děti k dispozici „Tipy do běžného života“ (viz Příloha č. 4).

Zachraň svůj životní prostor

Počet hráčů: Min. 6, max. 10 hráčů.

Věk hráčů: Od 6 let.

Pomůcky: Odpadky nebo jejich makety.

Uspořádání prostoru: Můžeme využít volné prostranství před hotelem nebo v případě nevhodného počasí ubytovací prostory (po dohodě s pracovníky ubytovny).

Časová dotace: 20 min. + 15 min. reflexe.

Motivace: Viz výše: praktikanti s rouškami

Cíl: Seznámení se správnou recyklací odpadů

Pravidla: Děti jsou rozděleny do dvojic. Každé dvojici dáme pytel na odpadky a určíme, co budou sbírat (papír, sklo, plasty atd. – dbáme na bezpečnost a hygienu!). Poté, co všichni odevzdají své pytle, se hodnotí, zda děti sbíraly to, co měly. Body získává dvojice, která nemá žádnou chybu ve výběru nebo jich má nejméně. Pokud jsou všechny dvojice bezchybné, získávají body ti, kteří byli nejrychlejší.

Další možnosti získání bodů:

- Děti vědí něco o recyklaci
- Děti mají kreativní nápady k využití odpadů

Nakonec si povídáme o tom, jestli v dětském domově třídí odpad, proč je recyklace důležitá, jak se dá použitý papír, plast atd. znovu zužitkovat, co je nerecyklovatelné, co v případě nutnosti můžeme vyhodit do přírody, protože je to lehce rozložitelné (samozřejmě upozorníme na to, že lepší je to nedělat vůbec) apod.

Časová konzerva

Počet účastníků: Neomezen.

Věk účastníků: Od mladšího školního věku.

Pomůcky: Papíry, psací potřeby.

Uspořádání prostoru: Usadíme děti pohodlně v místnosti.

Časová dotace: 10 min.

Motivace: Lidé získávají znalosti o jiných kulturách díky tomu, co po sobě zanechaly. My si zkusíme utvořit památku na naše znalosti právě teď.

Cíl: Zjistit znalosti dětí o dané problematice.

Pravidla: Abychom zjistili znalosti dětí z oblasti přírody a ekologie, poprosíme je na začátku, aby se k tématu stručně vyjádřily – v pěti bodech (např. znalosti, přístup k přírodě, způsoby ochrany přírody). Na konci tábora se tato aktivita zopakuje (slouží k reflexi toho, co se během pobytu děti naučily). (Prokop, 1992)

Po zabydlení dětí a krátkém odpočinku pokračujeme v programu.

Nejdříve děti pomáhaly uklidit prostor, který bude sloužit jim. V následující hře se naučí něco o pomoci bezbranným obojživelníkům.

Ropuší plot

Počet hráčů: Tato hra je vhodnější pro větší skupiny, ale dá se realizovat i v našem případě. Budou se účastnit i všichni sociální pedagogové a vychovatelé. Zapojí se 8 dětí, 2 vychovatelé a 5 sociálních pedagogů.

Věk: Od mladšího školního věku.

Pomůcky: Šátky, materiál k vytvoření kruhu (větvičky, provázky).

Uspořádání prostoru: Prostorné bezpečné místo.

Časová dotace: 15 min. + 10 min. reflexe.

Motivace: „Ropuší ploty staví ochránci přírody, aby zabránili zbytečnému úhynu ropuch, které na jaře putují. Podél cest a silnic se staví fóliové ploty a u nich

se hloubí jamky. Žáby hledají průchod v plotě, až spadnou do jamek. Odtud je ochránci přírody vybírají a přenášejí přes silnice.“ (Witt, 2008, s.20)

Cíl: Odreagování, smyslová výchova, podpora prosociálního chování

Pravidla: Vedoucí utvoří kruh (plot) s jedním otvorem. Tento otvor musejí najít všechny „žáby“ (děti), které poskakují v kruhu se zavázanýma očima. Mohou poskakovat pouze na bobku a kvákat. Až objeví některá žába průchod, rychle na ostatní hlasitě zakváká a proleze otvorem (nekváká tak dlouho, až ji ostatní najdou). Žáby, které po uplynutí časového limitu nenašly otvor, nejsou zachráněné. (Witt, 2008, s. 20)

Ochotu pomoci druhému můžeme u dětí testovat a také podpořit touto úpravou pravidel: minutu před skončením limitu se kdokoliv může vrátit do kruhu a neustálým kvákáním radit tomu, kdo ještě nenašel cestu ven. Zjistíme tak, zda jsou děti ochotny riskovat své „přežití“ za pomoc druhému.

Během reflexe si povídáme např. o názoru dětí na tento způsob pomoci, jestli by je taková činnost bavila atd.

Hrou „Osvobod'te nás“ dětem ukážeme, že svobodný život je pro živočichy nejlepší. Přesto však nezapomeneme upozornit na pozitiva, která v určitých případech mají zoologické zahrady (např. při záchraně ohrožených druhů zvířat) nebo záchranná centra pro zraněná zvířata.

Osvobod'te nás

Počet hráčů: Literatura doporučuje více než 10 při počtu deseti zvířat. S osmi dětmi je však možné hru realizovat (dle mého názoru) stejně dobře. Případně se mohou zapojit vychovatelé nebo někteří ze sociálních pedagogů.

Věk: Od 8 let.

Pomůcky: Čtvrtky se jmény zvířat a s nakreslenými mřížemi.

Uspořádání prostoru: Společenská místnost v hotelu. Čtvrtky rozmístíme po místnosti tak, aby na ně každý dobře viděl.

Časová dotace: 45 min.

Motivace: Vstoupili jste právě do doupuře nelegálních lovců zvěře. Zvřátům bude jistě lépe na svobodě, zkusme je proto osvobodit. Pro větší vtažení do hry, zejména pro starší děti, sehrají čtyři sociální pedagogové krátkou improvizovanou scénku nelegálních lovců a policie v „doupěti“. Děti jsou dalšími policejními pracovníky pracujícími na záchraně zvířat.

Cíl: Hravou formou předat některé znalosti o zvířatech, podpora zdravé soutěživosti.

Pravidla: V místnosti máme rozmístěné čtvrtky zvířat v „klecích“. Předem si ke každému zvířeti připravíme povídání ze „zvířecích úst“ (o tom, co zvíře udělá, až bude na svobodě, kam půjde atd.). Začneme číst a dítě, které si myslí, že ví, o které zvíře jde, se přihlásí a vysloví jeho jméno. Pokud je odpověď správná, bere si dané zvíře k sobě – osvobozuje ho. Odpoví-li špatně, nemá již možnost toto zvíře zachránit (účastní se až dalšího kola). (Holý, 1986)

Vzhledem k malému počtu dětí by mohla nastat situace, že nebude mít kdo hádat, v tom případě „vypadlí“ hráči opět vstupují do hry (možnost hádat mají první dva vypadlí, když neuhodnou, pokračují další dva atd.)

Body získává každý podle počtu zachráněných zvířat.

Na zbytek dne zvolíme procházku do okolní přírody. Je potřebné, aby děti poznaly okolní lesy, pole a louky. Tato místa totiž budou nejvíce využívána při realizaci programu a je potřebná alespoň částečná orientace v nich. Během procházky si děti ve dvojici nebo samostatně najdou něco, co je nejvíce zaujalo a to po návratu libovolným způsobem předvedou ostatním (namalují, ztvární pantomimou, sousoším, utvoří hádanku).

Večerní činnost:

Plastové květiny

Počet dětí: Neomezený (my budeme pracovat s jednou rodinnou skupinou dětského domova).

Věk: Od 10 let (mladším dáme připravené květiny, které pouze vybarví).

Pomůcky: Zdravotně nezávadné barvy, štětce, PET lahve, nůžky (dbáme na bezpečnost!).

Časová dotace: 30 min.

Motivace: Stalo se něco hrozného: Naše město zahltil odpad. Pojďme ukázat spoluobčanům, jak ho můžeme efektivně využít a zachránit tak město před zkázou.

Cíl: Využití odpadu, esteticko-výchovná činnost.

Popis činnosti: Dětem rozdáme PET lahve a ukážeme jim na další lahvi postup činnosti. Uřízneme z velkých PET lahví horní část (od vršku do $\frac{1}{4}$). Tuto část nastříháme na pět částí a zohneme (vytvoříme tak okvětní lístky, víčko tvoří střed květinčky). Zdravotně nezávadnými barvami květinčky vybarvíme. Dětem může tato ukázka posloužit pouze jako vzor a mohou dle své fantazie vytvořit cokoli jiného (vhodné jsou však v našem případě motivy přírody). Výrobky dětí mohou po celou dobu pobytu zdobit obytné prostory a vidí, co všechno se dá využít při výtvarné činnosti.

2.9 Druhý den „Vnímej přírodu všemi smysly“

V tomto dni se pokusíme dětem ukázat, že nejen zrakem mohou vnímat krásu přírody, ale její kouzla mohou poznat i pomocí ostatních smyslů. Děti si uvědomí, že příroda je např. otevřena i nevidomým, ale také to, že když se ztiší a zpozorní, mohou zaznamenat mnohem více, než si myslí. V dnešním dni děti nezískávají „životy“ (kromě večerního programu). Většinu zvolených aktivit totiž nemůžeme pojímat jako soutěž, ale spíše nám jde o to, aby děti zažily zkušenost smyslového prožitku během pobytu v přírodě a vychutnávaly si tak s větším zájmem možnosti, které nám příroda tímto způsobem nabízí.

Dopolední činnost:

Vedení slepého

Počet hráčů: Není omezený - sudý (pouze při větším počtu musíme zajistit dostatečně velký prostor, aby se dvojice nerušily).

Věk hráčů: Od mladšího školního věku (dbáme na bezpečnost – každou dvojici doprovází vedoucí).

Pomůcky: Šátky, případně kapesní příručka k rozeznávání stromů, ptáků, plodů atd.

Uspořádání prostoru: Rozmanité přírodní území (část lesa, koryto říčky, křovinatá krajina).

Časová dotace: 30 min. +15 min. reflexe.

Motivace: Pokud všichni vidíme, je pro nás jednoduché vnímat krásy světa kolem sebe. Nyní je však na nás, seznámit s nimi nevidoucího kamaráda.

Cíl: Rozvoj smyslů, zážitek nezvyklého kontaktu s přírodou.

Pravidla: Děti jsou rozděleny do dvojic. Jedno dítě si zaváže oči, druhé vidí. Vidící dítě (s pomocí vedoucího) vyhledává zajímavou cestu s mnoha přírodninami, které se dají dobře ohmatat (stromy, plody, listy, ztrouchnivělé dřevo, pařezy, voda, kameny). Dává pozor na bezpečnost! Vidící přikládá slepému ruce na místa, která je dobré si ohmatat. Jedlé plody mu může dát ochutnat. Vhodná jsou místa se zajímavými zvuky (např. zurčící potok, upozorníme na zpěv ptáků). Dobré je také poznání rozdílu mezi stínem a sluncem (vyjdeme z lesa na louku). Pokud děti chtějí, mohou se na cestu zout (bezpečnost!) – zážitek tak bude intenzivnější, ale zároveň oba půjdou podvědomě opatrněji a pomaleji. Během cesty spolu nesmí děti mluvit – mluví pouze vedoucí v případě hrozícího nebezpečí. Po skončení cesty si děti vymění role.

Jednotlivé dvojice se z výchozího místa vydávají trochu jiným směrem (aby se zabránilo vzájemnému rušení).

Po návratu všech dvojic na výchozí místo je vhodné si povídat o zážitcích, např. pomocí hádanek: Co tak vonělo? Kdo to zpíval v lese? Co bylo to měkké pod

nohama? Pokračováním této hry může být to, že děti po sundání šátků najdou cestu, kterou prošly (v tomto případě by každý z dvojice musel vést partnera jinou cestou).

Tato hra probouzí k činnosti všechny smysly kromě zraku, proto je vhodná jako úvod k tomuto dni. (Witt, 2008, s. 18)

Verze pro nepříznivé počasí: Přineseme předem připravenou hmatovou krabici s nejrůznějšími přírodninami. Děti se zavazanýma očima ohmatávají její obsah (dle volby používáme ruce i nohy). Při ohmatávání kůry můžeme určovat i druh stromu (k dosažení faktické správnosti použijeme vhodnou příručku nebo spolupracujeme s dostatečně poučeným pracovníkem). (Witt, 2008)

Námluvy lučních kobylek

Počet hráčů: 3 a více hráčů.

Věk hráčů: Od sedmi let.

Pomůcky: Šátky.

Uspořádání prostoru: Louka s vysokou trávou (v případě nepříznivého počasí volíme předem připravené překážky – kartonové krabice nebo z kartonu vytvořené kulisy trav a květin). Nevolíme hospodářskou louku!

Časová dotace: 45 min. + 15 min. reflexe (můžeme si povídat o tom, co víme o kobyilkách).

Motivace: Kobylky jsou hbité a svým zbarvením nenápadné, proto je můžeme v přírodě lehce přehlédnout. Pomocníkem nám však může být dobrý sluch.

Cíl: Vnímání přírody, smyslová výchova, zábava.

Pravidla: Na ploše větší než 100 m² si všichni lehnou do trávy, dál od sebe. Vedoucí určí jednoho kobylčího samečka (ten bude vydávat zvuk pomocí stébla trávy – stéblo uchopí mezi palce rukou). Ostatní děti představují samičky, které samečka hledají. Mají však zavázané oči a k orientaci jim slouží pouze sluch. Lezou po čtyřech k samečkovi, až ho najdou. Poté si sundají šátek z očí, položí se na záda do vyhřáté louky a naslouchají vrzání skutečných kobylek. Je tedy důležité zvolit

místo s výskytem kobylek a také vhodnou dobu – námluvy kobylek probíhají v pozdním létě! (V nejzazším případě můžeme použít nahrávku). (Witt, 2008)

Čichový koktejl

Počet hráčů: Neomezen (1 vedoucí, max. 30 účastníků).

Věk hráčů: Od 5 let.

Pomůcky: Kelímky (zde vidíme zužitkování kelímků např. od jogurtu), v případě nepříznivého počasí i různé přírodniny.

Uspořádání prostoru: Les s výskytem rozmanitých přírodnin.

Časová dotace: 60 min.

Motivace: Člověk v moderní společnosti používá parfémy, aby voněl. Příroda si vyrábí vlastní, často mnohem příjemnější vůně.

Cíl: Rozeznávání přírodnin podle čichu.

Pravidla: Dětem rozdáme kelímky, do kterých mají sbírat různé části rostlin, kůry, mechu atd. - tak, aby dohromady vznikla co nejzvláštnější vůně. Po určené době se hráči sejdou na výchozím místě a své výtvary vlastním způsobem představí. Mohou je např. vtipně okomentovat. Každé dítě doprovází jeden vedoucí, ale spíše mu neradí (slouží jako dohled). Předem děti můžeme poučit o tom, že některé plody, stonky, lístky ucítíme teprve, když je v ruce rozemneme apod. Všichni společně poté mohou se zavázanýma očima hádat, co voní právě tak. Můžeme si také povídat o tom, která vůně je komu nepříjemná či příjemná. (Prokop, 1992)

Okno Země

Počet hráčů: Neomezen.

Věk hráčů: Od 7 let.

Pomůcky: -

Uspořádání prostoru: Pohodlný lesní kout s listím, jehličím, větvemi. Vhodné např. na mechu.

Časová dotace: 15 min.

Motivace: Při toulkách přírodou nás mohou zastihnout nečekané události, které nás přinutí v přírodě přenocovat. Taková zkušenost může přinést mnoho krásných zážitků a není třeba se jí bát.

Cíl: Zážitek blízkého spojení s přírodou, snaha o překonání bariér.

Pravidla: Na zvoleném suchém místě se položíme tiše na zem a kromě očí se celí přikryjeme listím, jehličím či větvemi. Navzájem si přitom pomáháme. Posledního zahrabává vedoucí (vychovatel, soc. ped.). Všichni se díváme na oblohu a snažíme se zklidnit, po čase zavřeme oči. Vnímáme šumění stromů, praskání větví, zpěv ptáků. Občas nám přeleze přes ruku drobný hmyz - pokud víme, že by někomu z dětí toto mohlo dělat problém, zkusíme je tohoto strachu zbavit nebo předem přírodní lůžko prohledáme. Na znamení vedoucího vstáváme. Kromě smyslových prožitků zjišťujeme také to, že v listí je pěkně teplo.

Před touto aktivitou upozorníme účastníky, aby si vzali starší oděv (nebo takový, který mohou ušpinit). Vhodná je i pokrývka hlavy. (Witt, 2008, s. 7- 8)

Odpolední činnost:

Stopování

Počet hráčů: Neomezen.

Věk hráčů: Od mladšího školního věku.

Pomůcky: Molitanové hubky dvou barev (modré a žluté), tekuté vůně (tzn. koupené esence nebo odvary či výluhy z petržele, majoránky, hřebíčku, skořice – musí se přecedit tak, aby nezbarvily hubky, vhodné jsou také esence lesních vůní – např. maliny, smrk, pokud jsou dostupné), kelímky na vůně, sáčky z PVC, krepové papíry (žlutý a modrý)

Uspořádání prostoru: Travnatá plocha.

Časová dotace: 45 min.

Motivace: Můžeme dětem přečíst úryvek z knihy Vlci od Farleye Mowata o vyznačování teritorií, je však možné jen si tak povídat o chování psů v různých

situacích. Dojdeme až k tomu, že i pro psa je např. dvůr jeho teritoriem, které si hlídá před vetřelci. Někteří psi jsou také cvičeni k tomu, aby našli stopu hledaného člověka, jiného psa nebo stopovaných zvířat při lovu. Přesto, že my tak vycvičený čich nemáme, zkusíme si na takové psy zahrát.

Cíl: Zdravá soutěživost, fair-play, seznámení se životem zvířat, smyslová výchova.

Pravidla: Na rozlehlé louce s nízkou trávou přichystáme dva cíle (např. kolíky označené modrou a žlutou barvou) ve dvacetimetrové vzdálenosti. Děti rozdělíme do dvou skupin (po čtyřech). Každé skupině přidělíme kelímek s vůní a na proužky rozstříhaný krepový papír. Děti se v každé skupině rozdělí na dvojice. Jedné polovině skupiny dáme sáček s 13 modrými hubkami a druhé polovině sáček s 13 žlutými hubkami. Děti si namočí hubky do své vůně a uloží je zpět do sáčků. Po vysvětlení pravidel jdou děti s modrými hubkami k modré metě, děti se žlutými hubkami k metě žluté.

Průběh hry: Každá dvojice si vytvoří teritorium – začne od mety a klade hubky zhruba metr od sebe do křivky, která opět skončí u mety. 13 hubek musí vystačit na vyznačení celého zvoleného území. Dětem dáme čas na promyšlenou a na zapamatování křivky. Jednotlivá území se totiž budou místy prolínat (vedoucí nebo děti si zvolí, jakým jsou zvířetem – např. skořicové území bude patřit vlkům, mátové veverkám atd. Po utvoření teritorií se skupiny sejdou u vedoucího. Následně se dvojice vymění a jdou hledat k sousední metě území s toutéž vůní, jako byla jejich – hledají tedy území svého druhu. (Vzhledem k malému počtu dětí bude každá dvojice zastupovat dva druhy zvířat a mít dvě teritoria. Z důvodu dodržení časové dotace každé dítě z dvojice utvoří jednu „dráhu“ na které se s partnerem poté shodne). Pátrat mohou pouze pomocí čichu, hubky je zakázáno brát do rukou. Až se shodnou na části hledaného teritoria (na stejně voňavé hubce), podloží ji svým krepovým papírem. Tuto část hry je možné uspořádat jako závod. Na závěr si skupinky navzájem zkontrolují, zda našly správné území. (Korvasová – Máchal a kol., Stopování, 2008, s 27-29)

Po ukončení hry můžeme vést krátkou besedu. Korvasová – Máchal a kol.(2008) uvádějí např. tyto otázky: Které vůně se vám rozlišovaly těžko a které lépe a proč? Myslíte, že máte stejně dobrý čich jako pes? Která zvířata si vyznačují

své teritorium a jak? Má větší teritorium býložravec či masožravec? Rozeznáte domov svých kamarádů podle určité vůně? Jsou u vás v dětském domově vůně, které na vás působí příjemně?

Chuťový test

Počet hráčů: Neomezen (1 vedoucí, max. 30 účastníků).

Věk hráčů: Od mladšího školního věku.

Pomůcky: Různé plody, části rostlin – jedlé!

Uspořádání prostoru: Libovolné (v případě pěkného počasí kdekoliv venku, v případě nepříznivého počasí v hotelu).

Časová dotace: 20 min. +15 min. hádání a reflexe (co můžeme v lese jíst, co ne a proč. Kdy co roste, co se dá snadno splést).

Motivace: Příslušníci nejstarší společnosti „lovci a sběrači“ neměli k dispozici kamenné supermarkety. Příroda jim však nabízela rozmanité zboží výborné chuti, které bylo k dostání i beze zbraní.

Cíl: Seznámit děti s jedlými dary přírody.

Pravidla: Vedoucí hry si dopředu připraví přírodniny a zaváže dětem oči. Poté dává dětem ochutnat. Musí si zapamatovat, co komu dával a vhodné je si část vzorku ponechat. Potom vše schová, rozváže hráčům oči a nechá je hádat, co jedli. Zbylý vzorek slouží jako argument v případě, že děti vedoucímu neuvěří. Za správně uhodnutý plod, může být udělen život. (Prokop, 1992)

Hlasy přírody

Počet hráčů: Neomezen (ale musí být k dispozici takový prostor, aby se děti vzájemně nerušily).

Věk hráčů: Od 7 let (tvorba podle zvuků od 11 let).

Pomůcky: Čtvrtky papíru, pastelky či jiné výtvarné potřeby na kreslení a malování, psací potřeby.

Uspořádání prostoru: Místo v přírodě.

Časová dotace: 20 min. (5 min. na poslouchání + 15 min. tvorba) + 15 min. reflexe (co kdo slyšel, jak se při tom cítil).

Motivace: Umělci i vědci navštěvují pro inspiraci nejrůznější místa. Od pradávna je však velkou inspirací člověka příroda.

Cíl: Tvůrčí činnost, vnímání přírody.

Pravidla: Lehneme si na zvolené místo na louce, v lese, na poli (v takové vzdálenosti, abychom se vzájemně nerušili – každé dítě má z důvodu bezpečnosti vedoucího). Na pět minut zavřeme oči a posloucháme okolní zvuky a počítáme na prstech, kolik jsme jich slyšeli. Starší účastníci nemusí zavírat oči, ale zvolenou technikou tvoří dle zvuků (nakreslí ptáka, kterého podle nich slyší, utvoří krátkou básničku, tvoří abstraktně apod.). Poté během reflexe mohou svá díla představit (pokud chtějí). Mladší děti, které počítaly na prstech, po pěti minutách ukončí poslech a mluví s vedoucím o tom, kolik toho slyšely, co to mohlo být apod. (Witt, 2008)

Zvířecí hlasy

Počet hráčů: Alespoň 10. Hrají i sociální pedagogové nebo vychovatelé.

Věk hráčů: Neomezen.

Pomůcky: Šátky, lístečky s názvy zvířat, praporek k označení cíle (nebo jiné značky, např. postačí šátek ovázaný kolem nalezené dřevěné hůlky), klobouk na losování.

Uspořádání prostoru: Bezpečný prostor v přírodě, např. louka u lesa.

Časová dotace: 45 min.

Motivace: Jistě svého kamaráda poznáte po hlase, ale poznáte ho také tehdy, když začne mluvit po „zvířecím“ a vy ho se zavázanýma očima nevidíte?

Cíl: Strategické chování, orientace v přírodě s omezenými smysly.

Pravidla: Vytyčíme cíl tak, aby jej děti našly po hmatu. Děti si z klobouku vylosují zvíře, kterým se stanou (zvířata jsou vždy alespoň 2 stejná a jedno z dětí má na lístečku napsáno slovo predátor). Poté je pošleme na zvolené místo, např. do lesa. Tam jim druhý vedoucí zaváže oči. Každé dítě pošleme trochu jiným

směrem (dbáme na bezpečnost!). Na povel zvířata začnou vydávat své zvuky a jejich úkolem je se najít a bezpečně dojít k cíli (musí být co nejtišší a nenechat se chytit predátorem). Predátora vysíláme na lov, zakázáno je však lovit v oblasti cíle (stojí zde vedoucí a upozorňuje predátora) a predátor pouze naslouchá zvukům, sám je potichu. Hra končí ve chvíli, kdy je většina zvířat v cíli (ta dostávají body) nebo predátor většinu zvířat chytí (predátor dostává body).

Poté můžeme chvíli besedovat o využití sluchu různých živočichů:

- Co znamenají zvuky vydávané zvířaty?
- Pro která zvířata má sluch větší význam a pro která menší?

Jak se liší hlasitost pohybu člověka v lese od hlasitosti pohybu zvěře? (Korvasová-Máchal a kol., Zvířecí hlasy, 2008, s. 7-9)

Večerní činnost:

Večerní program bude věnován krátkým aktivitám, které vzhledem ke své jednoduchosti mohou být realizovány kdykoliv při běžném chodu dětského domova. Dle fantazie vychovatelů mohou být také upraveny podle potřeby pro různá témata. Při těchto hrách také hráči získávají potřebné „životy“ pro svůj pobyt, které během dne nebyly k dispozici. Zbytek večera je věnován reflexi a spontánním rozhovorům dětí s vedoucími či spolu navzájem.

Barevná příroda

Počet hráčů: Do 10 hráčů.

Věk hráčů: Od předškolního věku

Pomůcky: 5 žetonů – „životů“ pro každého.

Uspořádání prostoru: Společenská místnost, kde se všichni pohodlně usadí do kruhu (v případě příznivého počasí můžeme zůstat před hotelem).

Časová dotace: 10–15 min.

Motivace: Malíři se při své práci snaží vytvořit co nejrozmanitější paletu barev. Příroda se však zdá ve své rozmanitosti nepřekonatelná...

Cíl: Slovní zásoba, rychlost, znalosti o přírodě.

Pravidla: Hráčům v kruhu rozdáme „životy“. Vyslovíme první barvu. První dítě (ve směru hodinových ručiček) odpoví jménem zvířete, rostliny, nerostu atd. v dané barvě a vysloví barvu pro svého souseda. Odpověď musí následovat do 2 – 5 sekund. Jinak hráč ztrácí život, stejně jako když řekne použité či špatné jméno nebo zvolí pro souseda stejnou barvu, jako měl on sám. Vyhrává hráč s posledním životem. (Holý, 1986, s. 33)

Popelka

Počet hráčů: Do 10 hráčů.

Věk hráčů: Neomezen (vhodnější pro děti ve věku 8 – 12 let).

Pomůcky: Mísa, plody různých tvarově odlišných rostlin, šátky atd.

Uspořádání prostoru: Bezpečný prostor se stolem.

Časová dotace: 5 – 10 min.

Motivace: Jaký úkol měla Popelka v pohádce, jistě každý ví. Potmě by to však měla ona i její pomocníci holoubci mnohem těžší...

Cíl: Rozvoj hmatu.

Pravidla: Do mísy připravíme stejný počet různých přírodnin, které lze od sebe lehce odlišit tvarem (Každý druh je za určitý počet bodů). Děti si prohlédnou obsah a poté jim zavážeme oči (staly se Popelkou, případně holoubky). Všichni ze společné mísy vybírají plody a semena podle vlastního výběru a pokládají je před sebe do hromádek. Nesmí se splést, neboť za to následuje trest od macechy – Popelka vypadává ze hry. Zvítězí ten, kdo vytrídil nejvíce druhů a zcela přesně. (Holý, 1986)

Asociace

Počet hráčů: Literatura doporučuje počet nad 10 hráčů. Zúčastní se tedy i vychovatelé a vedoucí.

Věk hráčů: Od 8 let.

Pomůcky: 1 – 3 žetony (životy) pro každého.

Uspořádání prostoru: Společenská místnost, kde se všichni pohodlně usadí do kruhu (v případě příznivého počasí můžeme zůstat před hotelem).

Časová dotace: 10 – 15 min.

Motivace: Vzpomeňme si na to, co jsme dnes v přírodě viděli. Zavřeme oči a začínáme...

Cíl: Upevňování zážitků, rozvoj vyjadřovacích schopností, logické uvažování.

Pravidla: Hráči si volně vybavují, ale také navozují představy s přírodovědnou tematikou, a co nejrychleji je vyjadřují pouze v jedné větě. Pro představu začíná vedoucí, např. takto: „Zavřu oči a vidím rozkvetlou louku“. Děti pokračují postupně (navazují na větu předchozího) ve svých představách. Život ztrácí hráč v případě, že se jedná o logickou chybu – věta nesouvisí s tématem (spor můžeme řešit krátkou úvahou a diskusí), nenavazuje na předchozí, byla vyslovena příliš pozdě (limit 5 – 10 sekund), bylo řečeno souvětí. (Holý, 1986, s. 109)

2.10 Třetí den „Krásy přírody trochu jinak“

Dopolední činnost:

Malování přírody přírodou

Motivace: Besedujeme na téma, co se dětem z estetického hlediska na přírodě líbí a co se dá účelně použít, když nám v přírodě chybí klasické výtvarné pomůcky.

Cíl: Využití přírodního materiálu k tvůrčí činnosti.

Počet účastníků: Neomezen.

Věk účastníků: Od 7 let.

Pomůcky: Čtvrtky papíru.

Uspořádání prostoru: Místo v přírodě (louka a les), kde lze nalézt přírodní pomůcky ke kreslení.

Časová dotace: 60 min

Postup: Každé dítě dostane čtvrtku a jeho úkolem je nakreslit cokoliv z přírody (dle vlastní volby) bez použití tradičních výtvarných materiálů (tužky, pastelky, fixy atd.). Musí si najít něco v přírodě (pouze přírodního!) čím se dá malovat (květiny – pampeliška, plody – šípky, listy, klacíky, opálené dřevo u táboráku apod.). V případě nepříznivého počasí máme pro děti připravené náměty ke kreslení i přírodní kreslicí pomůcky. (Prokop, 1992)

Lesní orchestr

Počet účastníků: Neomezen.

Věk účastníků: Od 6 let.

Pomůcky: Využijeme dětmi nalezené přírodniny, pro případ nepříznivého počasí máme připravené přírodní hudební nástroje (kameny, kůra, listy).

Uspořádání prostoru: Přirozený listnatý les.

Časová dotace: 60 min.

Motivace: Chceme-li být v souladu s přírodou, není vhodné ji rušit technickými hračkami. Pokud si při procházce lesem chceme poslechnout trochu hudby, můžeme zde nalézt dobrého pomocníka. Je ovšem potřeba všimnout si všeho, co nám příroda nabízí.

Cíl: Využití přírodních materiálů kreativním způsobem, rozvoj fantazie, sluchu, pozorovacích schopností

Postup: Cestou ke zvolenému místu - kde se bude konat vystoupení orchestru - si každé dítě vyhledá přírodní hudební nástroj. S trochou fantazie lze hudebních tónů dosáhnout pomocí listů (šustění), kamení (úder kamenem do jiného kamene, pařezu či kmene), kůry, pařezů, kmenů, větví (malými větvemi tlučeme o větší, klepeme s nimi o stromy) atd. Pokud si děti nevědí rady, můžeme jim případně poradit. Každé dítě si nejdříve vyzkouší svůj nástroj samo a poté ho představí ostatním. Na povel vedoucího si všichni zahrají dohromady – vedoucí skupiny je v roli dirigenta a řídí hru (hraje levá strana, pravá strana, střed, sólo pro určitý nástroj). Tím, že jsou některé nástroje tišší nebo hlučnější, objevíme různé možnosti

koncertování. Další možností je také napodobit různé hlasy přírody: datel klove do ztrouchnivělého kmene (tlučeme větví o strom), divoká prasata si drbou záda o kůru stromů (přejíždíme klackem po kůře), srny si vyhrabují chládek v listí (šustíme listím). (Witt, 2008)

Přírodovědná kostka

Počet hráčů: Do 10 hráčů.

Věk hráčů: Od 8 let.

Pomůcky: Hrací kostka, 5 černých (ztráta životů) a 5 červených (zisk životů) žetonů pro každého.

Uspořádání prostoru: Pohodlné usazení ve společenské místnosti.

Časová dotace: 15 min.

Motivace: Příroda má svůj jistý řád. Život v ní je určitým způsobem rozdělen. Dokážeme se tímto řádem řídit?

Cíl: Pohotovost, znalosti o přírodě, slovní zásoba

Postup: Hráči obdrží černé žetony a postupně házejí kostkou. 1 = bylina, 2 = pták, 3 = savec, 4 = dřevina, 5 = hmyz, 6 = jakákoliv přírodnina (Můžeme jakkoliv obměnit). Každý musí do 5 sekund říct rodové jméno organismu podle čísla, které mu padlo. Nesmí se opakovat již použité jméno. Kdo stihne odpovědět včas, získává červený žeton, kdo odpoví špatně (nebo již vyslovené jméno), získává černý žeton. Po uplynutí časového limitu sečteme černé (odečítá si tolik bodů z dosud dosaženého počtu životů) a červené žetony (přičítá si životy k dosud dosaženému počtu). (Holý, 1986, s. 39)

Moje číslo znamená

Počet hráčů: Do 10 hráčů.

Věk hráčů: Od 8 let.

Pomůcky: Klobouk s očíslovanými štítky, žetony (životy).

Uspořádání prostoru: Sedíme pohodlně ve společenské místnosti.

Časová dotace: 15 min.

Motivace: Matematika je věda, která se vyskytuje všude kolem nás. Také v přírodě si můžeme procvičit jednoduché počty.

Cíl: Znalosti o přírodě, pohotovost, slovní zásoba

Postup: Sáček se štítky (čísla od 1 do 10) koluje mezi hráči. Hráč si vytáhne číslo, nahlas jej přečte a snaží se objevit v přírodě jev odpovídající danému počtu. Např. 8 – pavouk má osm noh. Za správné jevy získává život (na odpověď necháme 10 – 15 sekund), za znovu opakovaný jev život ztrácí. (Holý, 1986, s. 40)

Velkou psinu ze tří

Počet hráčů: Literatura doporučuje počet nad 10 hráčů. Můžeme zapojit i vychovatele a vedoucí.

Věk hráčů: Doporučeno od 12 let! (starší případně pomůžou mladším)

Pomůcky: -

Uspořádání prostoru: Sedíme pohodlně ve společenské místnosti.

Časová dotace: 10 – 15 min.

Motivace: Kdo nás nejvíce rozesměje...

Cíl: Zábava, rozvoj kreativity, pohotovost

Postup: Hráč, který začíná, řekne tři libovolné hlásky, poté zvolí dalšího a ten musí říct větu s přírodovědnou tematikou, ve které slova budou začínat na vyslovené hlásky. (Holý, 1986) Oceňuje se správnost, vtipnost a pohotovost. Podle dohody, např. 5 bodů za každou kategorii. Nevypadává nikdo, hra se ukončuje po limitu nebo dle zájmu dětí. Můžeme utvořit porotu, která bude hodnotit výkon. Další možností je sehrát pantomimu podle hlásek (místo toho, abychom větu řekli, ji zahrajeme). Časový limit je na úvaze, např. max. 2 min. na rozmyšlenou. (Holý, 1986, s.110)

Odpolední činnost:

Odpolední činnost začínáme zábavně-vzdělávacím blokem. Během pochodu na místo, kde se bude realizovat hra „Tady něco nehraje“ aktivitou „Máš šanci“ děti

učíme znalosti o zajímavých přírodních jevech či přírodninách, které se jim budou při pozdější soutěži hodit. Vhodné je seznámit se předem s krajinou, kterou budeme procházet (abychom věděli, na co děti upozornit). Je také možné požádat o vedení této aktivity jednoho z pracovníků Českého svazu ochránců přírody (jejich program bude následující den, po dohodě je možné, aby s námi některý dobrovolník byl i dnes).

Máš šanci

Počet hráčů: Neomezen.

Věk hráčů: Neomezen.

Pomůcky: Kapesní atlas (stromy, živočichové, rostliny) – pro případ, kdy si nejsme jisti (abychom se vyhnuli faktickým chybám), jeden hrací žeton pro každého (zbytek má vedoucí).

Uspořádání prostoru: Procházka rozmanitou okolní přírodou.

Časová dotace: 90 min.

Motivace: Stejně jako se učíme žít mezi spolužáky, kamarády apod. je důležité naučit se žít i v přírodě. Abychom to dokázali, je potřeba ji znát.

Cíl: Soutěž, schopnost se prosadit, seznámení s přírodninami.

Pravidla: Během procházky vyhledáváme rozmanité přírodniny, ty které děti mohou znát, ale i nové (se kterými děti seznamujeme). Po určité době se vždy na chvíli zastavíme, ukážeme dětem vhodný přírodní objekt a necháme je chvíli si jej prohlédnout. Úkolem dětí je říct, o jaký objekt se jedná (mluví na vyzvání – to je důležité předem říct!). Abychom něco naučili všechny, pozorujeme chování dětí (některé už chtějí říct odpověď, jiné se odtahují nebo váhají, zda mají něco říct). Vybereme některého z váhajících slovy: „Šance pro (jméno)“, zvolené dítě buď odpoví, nebo šanci předá někomu jinému (předáme ji dalšímu váhajícímu – dítě můžeme povzbuzovat zdůrazňováním některých podstatných znaků zvoleného objektu). Pokud dítě odpoví správně, dostává hrací známku – život. Druhou možností (nebo můžeme obě možnosti střídat) je, že vyvoláváme pouze ty, co se hlásí. Pokud však odpoví špatně, ztrácejí svou známku – život. (Holý, 1986, s. 130-131)

Během této procházky chceme děti vybavit znalostmi pro následující hru. Proto, kromě samotných přírodnin, také upozorňujeme na místa výskytu zvolených rostlin, zvířat apod.

Tady něco nehraje

Počet hráčů: 10

Věk hráčů: Od 5 let (mladším dětem dáváme jednodušší úkoly).

Pomůcky: Přírodniny, které nepatří na místo, kde se vyskytujeme (nebo umělé prvky), provázek (nebo cokoliv jiného k ohraničení prostoru). Pro případ nepříznivého počasí máme připravené kulisy okolí, které využijeme v místnosti.

Uspořádání prostoru: Druhově pestré místo v přírodě.

Časová dotace: 30 min.

Motivace: Nastala kalamita. Po návštěvě lidí došlo v přírodě k chaosu. Zdejší živočichové si nevědí rady s objevenými věcmi. Komu se podaří zjistit, co sem nepatří?

Cíl: Rozpoznat přírodní a umělé věci, orientovat se v daném prostředí

Postup: Na zvoleném místě změníme původní polohu přírodnin anebo umístíme přírodniny ze zcela jiného prostředí. Např. položíme mechem porostlý kámen vysoko, tedy na místo, kde nemohl nikdy předtím ležet. Větve, plody, šišky jednoho stromu přeneseme k jinému. Můžeme také např. „zasadit“ zahradní květinu do lesa, ze zvířecí nory může vykukovat plast, v listí může ležet bramborová slupka apod. Určíme provázkem prostor, kde děti mají hledat změny, případně jim ulehčíme hádání oznámením počtu změn. Změny musí hráči vyjmenovat. Udělujeme body za správný nález nebo za odůvodnění (proč tato větev nemohla být právě zde). (Witt, 2008)

Přehlídka zvířat

Počet hráčů: Neomezený.

Věk hráčů: Od osmi let.

Pomůcky: Papíry a psací potřeby, lističky s čísly a jmény zvířat.

Uspořádání prostoru: Společenská místnost (body zapisujeme na tabuli nebo vyvěšený papír) nebo místo v přírodě (body zapisuje na papír, který máme u sebe), kde se všichni usadí tak, aby na sebe vzájemně viděli.

Časová dotace: 40 min.

Motivace: Na světě se dnes konají přehlídky nejrůznějších vymožeností. Stejně jako člověk hledá inspiraci v přírodě, hledá příroda inspiraci u člověka. Zdejší zvířata se rozhodla uspořádat vlastní přehlídku. Soutěž o nejlepší kousek právě začíná!

Cíl: Tvůrčí činnost, soutěž

Postup: Na očíslovaných lístečích máme napsaná vhodná zvířata, která hráči budou předvádět. Pak podle čísel, která si vylosují, začne přehlídka. Hráč předvede své zvíře nejdříve herecky – pohyb, mimika. Ostatní hádají, pozná-li ho většina, získává dítě 3 body. Pokud ne, předvede zvíře hlasem (za uhodnutí jsou mu přiděleny dva body) a nakonec kresbou (získává jeden bod). Vzhledem k malému počtu dětí bude každé dítě předvádět dvě zvířata. Poznávání zvířat může probíhat tak, že hádající píše své odpovědi individuálně na papír nebo o něm hlasují. (Holý, 1986, s. 111-112)

Po každém uhádnutí si můžeme povídat s dětmi o tom, co všechno o daném zvířeti vědí.

Večerní činnost:

Hlavním bodem programu dnes bude noční pobyt v lese. Na ten se však předtím připravíme krátkou veselou hrou.

Vodoměrka

Počet hráčů: Neomezen.

Věk hráčů: Od mladšího školního věku.

Pomůcky: Injekční stříkačka naplněná vodou (případně zdroj vody na doplnění), šátek.

Uspořádání prostoru: Plocha, na níž jsou dobře slyšet kroky – např. s listím, jehličím, kamínky či štěrkem.

Časová dotace: 15 min.

Motivace: V přírodě vodoměrka loví živý a mrtvý hmyz, který vysává. Naše vodoměrka je zasažena lidskými výtvy a pomáhá si injekční stříkačkou. Kdo bude nejlepším lovcem?

Cíl: Postřeh, zábava, seznámení se životem zvířat.

Pravidla: Na zemi vyznačíme kruh, do jehož středu si stoupne hráč, který je zvolený jako vodoměrka. Hráč si zaváže oči a nesmí z kruhu ven (kruh vyznačíme např. kameny či větvemi, aby vodoměrka našla hranice). Vodoměrka má injekční stříkačku naplněnou vodou a číhá na spoluhráče. Úkolem spoluhráčů je procházet kolem ní vyznačeným prostorem. Jakmile vodoměrka uslyší šramot, stříkne v daném směru a zasažení spoluhráči (hmyz) vypadávají ze hry. Můžeme udělovat životy za počet zasažených spoluhráčů. (Witt, 2008, s. 20)

Toto cvičení je přípravou na „Sám v noci“, procvičí schopnost tiše se pohybovat.

Sám v noci

Počet hráčů: Neomezen.

Věk hráčů: Od 7 let (s menšími dětmi musí zůstat vedoucí).

Pomůcky: Kapesní svítilna (má pouze vedoucí - užije se jen v nejnnutnějším případě).

Uspořádání prostoru: Známá trasa na okraji lesa.

Časová dotace: 30-60 min. (dle potřeb dětí) + 30 min. reflexe

Motivace: Jeníček a Mařenka hledali v lese světélko, které by je dovedlo k lidem. Pokud by však dokázali přečkat noc v přírodě, nemuseli by se potýkat se starou čarodějnici.

Cíl: Respekt k přírodě, překonání strachu.

Postup: Před cvičením musíme dobře všechny děti připravit na to, co je čeká (ti, kteří se na to cítí, budou po určenou dobu sami v noci na zvoleném místě trasy,

ostatní daný čas stráví s vedoucím. Pokud se některé dítě ze skupiny na tuto činnost necítí, zůstává s jiným vedoucím v hotelu). Po přípravě se vydáme na cestu lesem. Zde se chováme jako hosté a respektujeme noční klid. Každých 20 – 30 m (podél cesty) se od skupiny jeden účastník odpojí a najde si pohodlné místo k sezení. Zde zůstane potichu sám až do té doby, kdy vedoucí při zpáteční cestě bude vyzvedávat jednotlivé účastníky. Vedoucí usedá poslední (případně s menšími či bojácnějšími dětmi). Podle okolností nějakou dobu každý sám nechává na sebe působit noc, její hlasy a zvuky.

Při tomto cvičení lidé překonávají strach ze tmy a samoty, uvolňují se emoce, mohou se nám vybavovat zážitky z minulosti. Děti, které zvítězí nad strachem, načerpají sebevědomí a sílu. Po návratu z lesa si společně s dětmi pohovoříme o našich dojmech (např. u ohně). (Witt, 2008, s. 9 - 10)

2.11 Čtvrtý den „Jak být ochranářem“

Tímto dnem nás budou provázet dobrovolní pracovníci jedné z menších poboček Českého svazu ochránců přírody. Dopolední program začne společnou besedou, kde se dozvíme o jejich činnosti a poté si s nimi děti zkusí některé aktivity, které by se jim jako případným budoucím (ať už oficiálním či neoficiálním) ochráncům přírody mohly hodit. Dopolední program bude zkrácen vzhledem k delší odpolední činnosti. Nechybí „Tipy do běžného života“ (viz Příloha č. 4).

Dopolední činnost:

Beseda Ochránců přírody

Časová dotace: 45 min.

Cíl: Seznámení s činností Ochránců přírody, nabídka alternativního trávení volného času (děti se mohou stát členy organizace).

Po besedě následuje program v blízkém lese, který je především v režii Ochránců přírody. Činnost Ochránců přírody spočívá také v tvorbě tabulí, které nás na turistických místech informují o vývoji daného prostředí, výskytu živočichů a rostlin či historických souvislostech s místem. Děti nebudou tvořit celé tabule, ale na základě získaných znalostí (z předchozích dnů a besedy) opravovat chyby, kterých se snad nějaký nezkušený dobrovolník dopustil.

Nenaučná stezka

Počet hráčů: Neomezen.

Věk hráčů: Doporučen od 12 let (přesto tuto aktivitu zkusíme i s mladšími dětmi – máme ve skupině děti od 10 let, s ohledem na věk přizpůsobíme obtížnost textu a chyb).

Pomůcky: 5-10 vývěsních tabulek formátu A4, fáborky, stopky, papíry a psací potřeby

Uspořádání prostoru: Vyznačená kilometrová stezka v přírodovědně pestré krajině.

Časová dotace: 60 min.

Motivace: Byla otevřena nová naučná stezka, od prvních návštěvníků však přišla zpráva, že je plná nesmyslů. Vy jako Ochránci přírody to nemůžete nechat jen tak a všechny chyby musíte co nejdříve opravit, aby nepletly hlavu dalším návštěvníkům.

Cíl: Aktivní praktická činnost, upevnění dosažených znalostí.

Postup: Děti procházejí vyznačenou trasou (v doprovodu vedoucích i Ochránců přírody) a zastavují se u jednotlivých předem připravených tabulí s informacemi, které opravdu vypovídají o okolí - až na to, že v každém textu je několik přírodovědných „hrubek“. Chyby připravíme takové, aby na ně děti, na základě svých znalostí, přišly samy. Jelikož ochranáři jsou tým, pracují děti společně – rozvíjíme tedy schopnost vzájemné spolupráce. Za každou správně opravenou tabuli získávají fáborek (život pro každého z týmu). Stihnou všechny tabule opravit včas, než se návštěvníci vrátí? (Holý, 1986). Pro případ nepříznivého

počasí připravíme tabule do společenské místnosti, pro větší autentičnost můžeme připravit přírodní stezku z kulis.

Po návratu do hotelu čeká děti krátká taktická hra související s ochranou lesa před škůdci. Poté mají delší dobu na odpočinek než obvykle, jelikož je odpoledne čeká náročnější činnost.

Lesník a klikoroh

Počet hráčů: Neomezen (hraje se ve dvojicích).

Věk hráčů: Doporučeno od 8 do 12 let. My zkusíme hru i se staršími (máme zde děti do 15 let), jelikož taktické a matematické myšlení je dobré cvičit v každém věku.

Pomůcky: Tužky, čtverečkované papíry.

Uspořádání prostoru: Hrajeme u stolu nebo alespoň máme tvrdý podklad.

Časová dotace: 5 – 10 min.

Motivace: Klikoroh ničí semenáčky jehličnanů ve školkách a lesníci s ním svádějí trvalý boj. Dříve ho lákali do jednoduchých pastí z kůry...

Cíl: Taktické myšlení.

Postup: Čtverec 8x8 čtverečků představuje lesní školku. Start je vpravo nahoře. Hráči střídavě zabírají část po části plochu čtverce: pohyb je možný jen o 1 – 3 svislá či vodorovná pole. Obsazenou plochu vybarví. Obsadit však musí vždy celou volnou nevybarvenou plochu, která leží doprava nebo vzhůru do právě zabraného čtverečku (nebo čtverečků). Kdo je zahnán do levého dolního rohu, prohrál - je klikoroh zahnáný do pastí. Hru si zahrajeme jako turnaj o nejlepšího lesníka (každý s každým). (Holý, 1986, s. 90-92)

Odpolední činnost:

Celé odpoledne je věnováno výšlapu, na kterém se děti spolu s Ochránci přírody budou věnovat prospěšné činnosti. Pro větší motivaci k náročným úkolům

budou oceňovány body – životy. Dnes bude vzhledem k časové náročnosti zkrácena poobědová pauza asi o 30 min.

Pochod dobrých činů

Počet hráčů: Doporučen nad 10 (při našem počtu budou jednotlivé děti mít více práce a utvoříme pouze dvě skupiny).

Věk hráčů: Od 8 let.

Pomůcky: Papíry, tužky, mapy, busoly.

Uspořádání prostoru: Vybereme trasu přírodou s zajímavým cílem vzdálený max. 5 - 10 km (uzpůsobíme dle časových možností a schopností dětí).

Časová dotace: 4 hod.

Motivace: Heslo zní: Přírodě pomáháme, kde můžeme!

Cíl: Orientace v přírodě, veřejně prospěšná činnost.

Postup: Děti rozdělené do dvou skupin po čtyřech vyšleme na dvě samostatné cesty, kterými se dojde ke stanovenému cíli. V našem případě má raději každá skupina i vedoucího, který však je rádcem až v případě největší bezradnosti. Jinak se děti na své cestě orientují pomocí mapy či busoly. Cestou se řídí předem vyhlášeným heslem a snaží se vykonat co nejvíce prospěšných činů (např. posbírají odpadky v lese, uklidí zbytky ohniště apod. (Krajinu máme předem prošlou a v případě, že nic špatného neobjevíme, připravíme vše uměle – musíme však dobře zkontrolovat, zda děti našly a daly do pořádku opravdu vše!)

Děti zaznamenávají provedené činnosti na List činů. V cíli záznamy porovnáme a uspořádáme krátkou besedu o přírodě, kterou prošly, a o tom, co dobrého či zlého během cesty viděly. Dle úvahy můžeme jednotlivé činy obodovat různě (např. více náročné za více bodů). (Holý, 1986)

Večerní činnost:**Ochránci na vymřeni**

Počet hráčů: Hra je doporučena pro počet asi 20 hráčů. V našem případě však hru pouze zkrátíme nebo (pokud chceme děti naučit více) zopakujeme.

Věk hráčů: Doporučeno od 12 let, v našem případě přizpůsobíme volené přírodniny věku.

Pomůcky: -

Uspořádání prostoru: Hrajeme např. ve společenské místnosti.

Časová dotace: 20 min.

Cíl: Pohotovost, upevňování znalostí, spolupráce, taktické myšlení.

Motivace: Občas dochází mezi lidmi ke sporům. Tak se to stalo i s našimi „Ochránci“ - rozdělili se na dvě soupeřící skupiny. Každá ze skupin zajala tzv. vyzvědače, který zná důležité tajemství. Skupiny chtějí samozřejmě tajemství získat pro sebe, a proto rychle vyslychají vyzvědače. Skupina, které se podaří zjistit tajemství dřív, si nechává cizího vyzvědače, aby tajemství neprozradil svým lidem...

Postup: Skupiny vyšlou jednoho zástupce, s kterým se dohodneme na přírodnině, kterou všichni znají. Oba se pak stanou „zajatci“ soupeřící skupiny. Skupiny kladou co nejrychleji otázky, na které tázaný musí hbitě a pravdivě odpovědět pouze „ano“, „ne“, „částečně“ a „nevím“. Skupiny mají pouze třikrát možnost se zeptat jménem přírodniny. Musí spěchat, protože kdo dříve zjistí přírodninu, získává vyzvědače a druhý vyzvědač je propuštěn k původní skupině. Záleží jen na rychlosti, počet otázek je libovolný. Otázky mohou klást pouze zvolení tazatelé, ostatní pouze radí. V případě, že skupina vyčerpá 3 možnosti přímé otázky bez úspěchu, ztrácí svého vyzvědače. Po každém kole je vyslán nový zástupce a vymyšlena další přírodnina. Zahrajeme si tolikrát, aby každý byl alespoň jednou vyzvědačem či tazatelem. Prohraje skupina, ve které zůstane pouze tazatel. (Holý, 1986,s.56-57)

Pro ocenění máme dvě možnosti: oceníme body pouze vítěznou skupinu nebo zapisujeme správné odpovědi a za každou dáváme bod (vítězná skupině ještě přičteme např. 6 bodů navíc a rovnoměrně rozdělíme mezi hráče).

Dvojice

Počet hráčů: Do 10.

Věk hráčů: Od 8 let.

Pomůcky: Obálky s rozstříhanými etiketami.

Uspořádání prostoru: Hrajeme ve společenské místnosti.

Časová dotace: 5 min.

Motivace: Rozpleťte popletená a smíchaná jména přírodnin!

Cíl: Pohotovost, upevňování vědomostí, fair-play (správná kontrola).

Postup: Na lístcích máme napsaná jména přírodnin, rostlin a živočichů. Odstříháme rodová jména od druhových a do obálky pro každého hráče namícháme stejný počet kombinací. Určíme časový limit, během něhož hráči musí sestavit správně jména do příslušných dvojic. Kontrolu si mohou provést děti navzájem. Hodnotíme nejen správnost, ale i rychlost. Při přípravě dáváme pozor, aby hráčům při řešení náhodně nepomáhal např. gramatický rod jmen. (Holý, 1986, s. 46)

Zbytek večera věnujeme reflexi a spontánním rozhovorům dětí a vedoucích. Děti mají možnost se dozvědět další informace od Ochránců přírody, mohou je poznat a připojit se k jejich činnosti.

2.12 Pátý den „Nejsme tu sami – aneb ekologie v širších souvislostech“

Cílem tohoto dne je seznámit děti nejen s některými souvislostmi v přírodním cyklu, ale také v lidském jednání. Zvolenými aktivitami se v nich

snažíme probudit odpovědný vztah ke zvířatům i lidem - v lokálním i globálním měřítku. I dnes mají děti k dispozici „Tipy do běžného života“ (viz Příloha č. 4)

Dnešním dnem také začíná nový způsob snídání, tzv. „Vlajčkové snídane“. Děti jsou každý den posazeny k jinému stolu (po dvojicích), který představuje zvolené státy. Máme 5 stolů rozdělených podle bohatosti zemí (každý označený vlajčkou alespoň jedné ze zemí). Vzhledem k menšímu počtu dětí sedí u jednoho ze stolů i vychovatelé (vyzkoušení této situace je poučné i pro dospělé). Dvojice u stolu s vlajčkou nejchudší země má tedy i nejchudší snídání. Snídání vždy včas ukončíme, tj. po nasycení nejbohatších, aby se zabránilo rozdávání jídla (např. po 30 min.). Děti si jistě všimnou, že nejde o běžnou snídání (vše jim však vysvětlíme až na závěrečné besedě poslední den, zatím můžeme pouze drobnými poznámkami zjišťovat dojmy). Pro větší autenticitu mohou sociální pedagogové v příhodném oblečení sehrát roli číšníků.

Možnosti uspořádání stolů jsou např. tyto:

První stůl (Austrálie, Francie, Japonsko, Kanada, Německo, USA – tj. nejbohatší země) má k ruce číšníka, který se o ně stará, chrání je před verbálními i fyzickými útoky osazenstva ostatních stolů, neustále se dotazuje na spokojenost. Ke snídání postupně nosí: čaj, kakao, ovoce, zeleninu, salámy, sýry, různé druhy pečiva, zákusky. Každý dostane vlastní talířek a několik druhů příborů.

Druhý stůl (Česká republika, Chile, Chorvatsko, Jižní Korea, Mexiko, Portugalsko). Osazenstvo si musí občas o nějakou komoditu požádat, některé speciality se nedostanou na každého. Na stole je čaj, po domluvě je možné dostat kakao, salám, sýr, trochu zeleniny a rohlíky – vše v dostatečném množství. Každý má talíř, nůž a vidličku.

Třetí stůl (Brazílie, Bulharsko, Írán, Rusko, Srbsko, Turecko). Osazenstvo se nají běžnými potravinami, k pamlskům se však nedostane). Na stole je čaj, rohlíky, chleby (vše akorát), sýr, zelenina. Není dostatek talířů, schází mazací nože.

Čtvrtý stůl (Bolívie, Čína, Indie, Kamerun, Moldávie, Pákistán) – osazenstvo dostane po vyžádání několik drobných přísad, ale i přesto je snídane skromnější. Na stole je čaj, voda – není však dostatek hrnků, méně chlebů než strážníků, malá miska pomazánky. Chybí nůž. Vše je na jednom talíři.

Pátý stůl (Etiopie, Kongo, Mozambik, Nepál, Niger, Uganda – nejchudší země světa). Hráči se dostatečně nenasnádají. Na stůl dostanou chleba (pro polovinu osazenstva), vodu v PET lahvi (pouze málo). Nejsou k dispozici hrnky, talíře ani příbory.

Číšníci se při obsluze chovají v závislosti na bohatství (nejdříve obsluhují stůl jedna a dva). Svou práci dělají tak, aby všichni jejich činnost dobře viděli. Ve hře může docházet ke třem způsobům pomoci (kterou korigují číšníci – sami pomoc doručují a případně odebírají).

Bohatší státy mají na stole lísteček s informacemi o možnosti poskytnutí pomoci. Nejchudší stůl tedy nejdříve o této možnosti neví. Může se stát, že pomoc dříve poskytne jeden z chudších států než ti nejbohatší (podle charakteru dětí – ty samy číšníka potichu oslovují a on pak pomoc předává), i toto nás mnoho naučí.

Medek a kol. autorů Lipky (2008, Vlajčkové snídane, s. 131) uvádí tyto možnosti interakce:

- Zaslání humanitární pomoci – realizováno s velkou slávou – předává jeden z číšníků (ostatní tleskají)
- Adopce na dálku – sponzoring konkrétního člověka
- Imigrace – konkrétní člověk se přesune k jinému stolu

Pomoc by se měla omezit (aby nedošlo k tomu, že nejbohatší všem pomohou a nedojde k žádnému uvědomění si problému). Můžeme např. vytvořit tato opatření – každý stůl může poskytnout jen jednu z možností pomoci a to pouze jednou (za každý den, nebo za všechny dny), každý může imigrovat jen k vedlejšímu stolu (z čísla 5 na čtyři) a to pouze jednou za tři dny (Imigruje někdo hned, když sedí u pátého stolu, nebo počká až na další den, kdy bude sedět např. u druhého a bude moci jít k prvnímu? Rozhodne se imigrovat někdo z bohaté země?). Imigrace může také probíhat tak, že po odchodu se bude muset zaplnit volné místo (aby u stolu byly vždy dvě děti – kdo se obětuje pro druhého?). (Medek a kol. autorů Lipky, 2008, Vlajčkové snídane, s. 129-132)

Po snídani nastává **dopolední program**, který se věnuje problematice souvislostí lidských vztahů. Naše chování může nepřímo ovlivnit lidské životy i v dalekých zemích, proto se naučíme něco o životě lidí na druhém konci planety.

Začínáme besedou o Fair Trade (45 min.), kterou si pro nás připravila dobrovolnice z neziskové organizace NaZemi (organizace zabývající se mimo jiné problematikou Fair Trade).

Následující (fyzicky náročnější aktivitou) se alespoň částečně seznámíme s běžnými obtížemi, které musejí překonávat obyvatelé zemí třetího světa.

Pouť africké ženy

Počet hráčů: Neomezen.

Věk hráčů: Od 10 let.

Pomůcky: Kanystř s vodou, panenka.

Uspořádání prostoru: Vyznačená krátká trasa (např. 500 m), nejlépe venku.

Časová dotace: 30 min. + 20 min. reflexe.

Motivace: Ženy v Africe mají těžký život, musí obstarat vodu pro celou rodinu a ještě přitom pohlídat ty nejmenší děti...

Cíl: Seznámení s globálními problémy.

Pravidla: Předem naplníme kanystř vodou (poblíž máme zdroj vody pro případné doplnění). Každé dítě si postupně vyzkouší projít trasu, která není příliš obtížná, s sebou má však v jedné ruce kanystř plný vody a v druhé ruce dítě (panenku). Dítě se dostalo do role africké ženy, která nemá pitnou vodu po otočení kohoutkem, ale musí k ní denně putovat a přitom nenechá malé dítě samotné doma, ale bere ho s sebou. Komu se podaří donést domů opravdu plný kanystř vody i nezraněné dítě? (panenka by neměla po cestě upadnout, měla by být nesena správně – jakoby to bylo opravdové dítě, tedy ne ji např. nést hlavou dolů apod.) Dorazí všechny africké ženy do cíle? Vymyslí někdo taktiku jak jít pohodlněji a přesto vše v pořádku splnit?

Pro větší motivaci můžeme dětem přidělovat body (za splnění celé trasy, za donesení plného kanystř apod.). Hru můžeme ztížit tak, že po vylití vody se hráč musí vrátit ke zdroji a doplnit kanystř (přidělujeme body, když se ani jednou nemusel vrátit, méně bodů za jedno vrácení atd.).

Po skončení aktivity si s dětmi povídáme o jejich pocitech, názorech na takovou situaci apod. Zmíníme se o problematice pitné vody v těchto zemích. Např. v Keni je tento problém prohlubován pěstováním růží. Cenná pitná voda je zde užívána na jejich zavlažování, voda pak schází obyvatelům k pití a přípravě pokrmů. Aniž bychom to věděli, uděláme si občas radost svazkem růžiček za obdivuhodně nízkou cenu (takto se prodávají květiny v některých supermarketech), jaká je však jejich skutečná hodnota?

Nyní se ještě chvíli budeme věnovat pitné vodě. Zahrajeme si hru, která od dětí bude vyžadovat trochu soustředění, ale zároveň může přinést i trochu zábavy. Dětem můžeme dle výsledků přidělit body.

Voda pro všechny

Počet hráčů: Neomezen.

Věk hráčů: Od 8 let.

Pomůcky: Miska s vodou nebo přírodní pitný pramen vody, lžička, láhev s úzkým hrdlem pro každého.

Uspořádání prostoru: Hrajeme venku, nejlépe u přírodního zdroje pitné vody.

Časová dotace: 40 min.

Motivace: V táboře došlo k havárii a přišli jsme o pitnou vodu, oprava bude trvat možná několik dní. Zbyla nám poslední miska pitné vody, ve které však voda nemůže zůstat, jelikož by brzy vyprchala (nebo máme přírodní pramen, ke kterému se ale nemůžeme vydávat každý den). Komu se podaří naplnit si láhev vodou nejdříve a kdo ji bude mít nejvíce naplněnou? (Má tedy největší předpoklad k přežití.)

Cíl: Aktivní činnost při řešení globálních problémů

Pravidla: Dětem rozdáme láhev s úzkým hrdlem a každý má pět minut na to, aby si ji naplnil vodou. Posíláme děti postupně. Body udělujeme např. podle

množství vody v lahvi nebo času, za který dítě stihlo lahev naplnit. Strháváme body za příliš velké ztráty (co jsou velké ztráty je na úvaze – např. 3krát po sobě se netrefí do lahve a cenná voda skončí na zemi). (Holeyšovská, 2009)

Poté, co jsme zajistili základní zdroj přežití, pokračujeme aktivitou, která nás přenese do pracovního procesu s nelehkými podmínkami.

Sběrači kakaových bobů

Počet hráčů: Neomezen.

Věk hráčů: Od 9 let.

Pomůcky: Kartičky s obrázky kakaových bobů, 2 odlišné haleny nebo košile, 2 odlišné klobouky, píšťalka.

Uspořádání prostoru: Hrajeme v hotelu, pohybujeme se v různých místnostech. Za pěkného počasí můžeme hrát v lese, na louce (musíme počítat s časovou rezervou 20 min. na přesun ven).

Časová dotace: 45 min.

Motivace: Oblíbenou pochoutkou dětí i dospělých je čokoláda. Vyrábí se mimo jiné z kaka, které je produktem kakaovníku, palmy pěstované především v Africe (Ghana) či Jižní Americe (Ekvádor). Na kmeni kakaovníku zrají plody obsahující asi 70 bobů. Plody sklízí rolníci za těžkých podmínek, často jsou jim nuceny pomáhat jejich děti. Boby se pak prodávají do Evropy, kde se z nich mele kakao...

Na fotografiích ukážeme dětem kakaovník a jeho plody, kakaové boby a dělníky z kakaových plantáží při sklizni. Krátce představíme životní podmínky těchto lidí.

Upozorníme však, že nejde o soutěž, ale o hru, která má dětem přiblížit život sběračů kakaových bobů! (neudělujeme tedy body a nemá význam se např. hádat o sklizeň)

Cíl: Seznámení s pojmy Fair Trade – spravedlivý obchod, dětská práce, ekologické zemědělství

Pravidla: Hra má dvě kola. Děti představují pěstitele kakaových palem z malých farem, vedoucí (sociální pedagog nebo dobrovolnice z NaZemi) hraje obchodníka s kakaovými boby. V 1. kole pěstitelé sbírají lístečky – sklízí plody na plantáži, dokud se neozve signál (píšťalka), který ohlašuje příjezd obchodníka. Obchodník je netrpělivý a spěchá. Kupuje od pěstitele kakaové plody tak, že od každého z nich převezme kartičky a v dlaních je zvaží. Vše dělá velmi rychle a měl by se chovat tak, aby děti poznaly, že i nepřesně. Během obchodování mohou zaznít např. tyto věty: „Neodpočívejte, mám málo času a čas jsou peníze.“ „Vaše sklizeň je nízká, ať vám příště pomáhají děti a prarodiče.“ „Boby jsou malé, měli byste používat průmyslová hnojiva.“ „Jestli vaše palmy byly napadeny škůdcem, používejte chemické postřiky.“.

Poté obchodník symbolicky (plácnutím do dlaně) předá peníze. Čím více plácnutí, tím vyšší odměna. (1-3krát podle množství bobů). Končí první kolo.

Před druhým kolem se kartičky opět rozházejí na kakaovou plantáž a sběr je stejný jako v prvním kole. Po zaznění píšťalky přijíždí nový obchodník (je odlišený jinou košilí a kloboukem). Tento obchodník se chová solidněji. Nechá pěstitelům čas na odpočinek, zeptá se jich na průběh sezóny či život ve vesnici. Poté obchází pěstitele, také váží sklizeň, ale mnohem poctivěji než první obchodník. Navíc předvádí, že má v dlani kalkulačku a cenu na ní přepočítává. Platí také plácnutím do dlaně, ale štedřěji. Z úst obchodníka by měly zaznít např. tyto věty:

„Pracují na vaší plantáži děti?“ „Používáte průmyslová hnojiva?“ „Používáte chemické postřiky, tzv. pesticidy?“ – při kladné odpovědi na kteroukoliv z těchto otázek, odmítá obchod. „Založte družstvo pěstitelů. Vzájemně si budete prospěšní a společně se lépe prosadíte na trhu.“ (o podmínkách, výhodách a fungování těchto družstev již víme z předchozí přednášky). Součástí obchodu je také nabídka smlouvy jednotlivým pěstitelům a vysvětlení jejich výhod. Poté se obchodník rozloučí a hra končí.

Následuje beseda, na které mohou zaznít např. tyto otázky:

- S kterým obchodníkem byste raději obchodovali?

- Jaký byl mezi oběma obchodníky rozdíl? (Pozor – děti mohou vidět jako rozdíl hodného a zlého obchodníka, o to však nejde – zdůrazníme podstatné rozdíly v systému obchodu).

- Mysleli jste si v prvním kole, že vám obchodník platí málo? Podle čeho jste to poznali?

- Proč se druhému obchodníkovi nelíbilo, že na plantáži pracují děti?

- Mohou být chemické postřiky škodlivé?

- Existují nějaká přírodní hnojiva?

Na závěr hry následuje vysvětlení principu „spravedlivého obchodu“ (nebo zopakování, pokud již toto zaznělo na ranní přednášce). Dále pokračujeme společnou úvahou nad tím, jak můžeme my sami tento způsob obchodování mezi bohatými a chudými zeměmi podpořit. Vhodná je ukázka jednotlivých značek a výrobků, příp. obchodů, kde můžeme toto zboží koupit. (Kol. autorů Lipky, Sběrači kakaových bobů, 2008, s. 120-123)

Odpolední činnost:

Odpolední část tohoto dne se bude věnovat životu zvířat. Poznáme nejen vzájemné souvislosti, ale také to, že často (i když nepřímo) je přežití živočichů ovlivněno naším způsobem života. Na tuto část budeme navazovat i v následujícím dni.

První hrou se seznámíme s koloběhem v přírodě a důležitou rolí každého živočicha v potravním řetězci.

Divadlo na louce

Počet hráčů: Neomezen (pro každého musíme mít roli).

Věk hráčů: Od mladšího školního věku.

Pomůcky: Kostkový cukr pro znázornění předávané energie, kartičky pro označení hráčů, pastelky, balicí papír (předem připravené schéma biotopu).

Uspořádání prostoru: Louka, les, místnost (v případě nepříznivého počasí), vymezíme ochranný prostor.

Časová dotace: 45 min.

Motivace: Zahrajeme si divadlo. Nebudou zde však princezny, čerti ani jiné pohádkové bytosti. Bude to hra o životě na louce (můžeme dle libosti vybrat jakýkoliv jiný biotop – rybník, les). Hrdiny budou rostliny, zvířata a mikroorganismy. Děj se soustředí na složité vazby mezi nimi. Vysvětlíme si přitom, jaký význam mají rostliny pro býložravce, býložravci pro masožravce a všichni dohromady pro mikroorganismy. V naší hře jsou jen hlavní role, hrajeme všichni, bez rozdílu dramatického nadání.

Cíl: Seznámení s potravním řetězcem formou dramatické výchovy.

Průběh: Předem si zvolíme vhodný biotop a příklady organismů v něm žijících (ty musí tvořit potravní řetězec). O vybraných druzích máme vymyšlený příběh a dětem přidělujeme jednotlivé role. Musíme zde mít byliny, býložravce, masožravce a mikroorganismy. Dětem dáme kartičku, na kterou si každý nakreslí přidělený organismus (děti je nosí viditelně, abychom poznali, o koho jde). Jeden z hráčů představuje Slunce – zdroj energie pro celou potravní síť.

Během vyprávění začíná divadelní představení. Nejdříve se po louce rozmístí rostliny. Slunce nasype každé z nich do dlaně cukr. Nastupují býložravci, vyberou si rostliny, kterými se živí, a berou si od nich cukr. Býložravec, který se živí jen částí rostliny (nasaje trochu nektaru), obdrží od rostliny jednu kostku cukru. Po odevzdání všech živin – kostek cukru (rostliny upozorníme, že se nemohou fyzicky bránit) – jsou rostliny ze hry vyřazeny. V našem případě přebírají další role, jelikož máme malý počet dětí. Je-li však mezi hráči např. nepoživatelná rostlina, zůstává na scéně až do příchodu rozkladačů.

Energii mají teď býložravci a přicházejí masožravci, býložravá zvířata předávají energii bez útoku, jedinou možnou obranou je útek do vymezeného prostoru. Poté následují predátoři (např. káně), kteří nemají v přírodě přirozeného nepřítele a po ulovení všech kořistí sehrají svůj zánik přirozenou smrtí. Nyní nastává chvíle pro rozkladače (plísň, houby). Ty se pustí do mršin, ale nedostávají od nich cukr (predátoři si jej nechávají).

Před besedou je dobré názorně zobrazit celý cyklus biotopu. Vedoucí na balící papír načrtne schéma biotopu a děti ho doplní svými kartičkami, na které uvedou krátkou charakteristiku organismů (i s pomocí vedoucích) – název, popis.

Při besedě můžeme pokládat např. tyto otázky:

- Poutají a přeměňují rostliny sluneční energii jen pro býložravce, nebo i pro masožravce?
- Co se v našem příběhu změnilo v zimě?
- Není to nespravedlivé, že králíci mají energii z jetele, aniž by se jakkoliv podíleli na jeho vytvoření?
- Kteří býložravci nemají přirozeného nepřítele?
- V čem se lišilo naše divadlo od skutečných jevů v přírodě?
(Korvasová-Máchal a kol. autorů Lipky, Divadlo na louce, 2008, s.32-34)

Zkusili jsme si, jak funguje přirozený život v přírodě, teď zjistíme, co se stane, když do něho člověk nešetrně po dlouhou dobu zasahuje (i když si svůj podíl ani nemusí uvědomit). Budeme se však muset přesunout do zimních krajin...

Před následující aktivitou se seznámíme s činností organizace Greenpeace. Během 40 minutové besedy nám dobrovolnice této organizace představí jejich aktuální kampaně (Ochrana deštných pralesů, Ochrana Arktidy proti těžbě ropy, Ilegální rybolov).

Lední medvědi

Počet hráčů: Neomezen.

Věk hráčů: Od mladšího školního věku.

Pomůcky: 2 malé a 2 velké papírové kry, tuleň a malá rybka z látky

Uspořádání prostoru: Prostorná místnost nebo hřiště.

Časová dotace: 20 min.

Motivace: Medvěd lední žije v severních polárních oblastech – v Arktidě. Živí se především lovem tuleňů. Ohřívání planety způsobuje tání ledu a rozpad ledových ker. Lední medvědi tak musí za potravou uplavat velké vzdálenosti, čímž ztrácejí mnoho sil a ubývají na váze. Hrozí jim vyhynutí. Staňte se ledním medvědem bojujícím o nejvydatnější potravu a předstihněte druhého medvěda v ulovení tuleň.

Cíl: Seznámení s globálními problémy a vlivem našeho chování na ně.

Průběh: máme připravené dvě dráhy se společným cílem a startem. Děti soutěží po dvojicích. Představují lední medvědy, kteří se vydali současně na lov a vidí před sebou u ledové kry rybku a tuleň. Oba medvědi si dělají zálusk na tuleň, ale získat ho může jen jeden z nich. Cesta k tuleňovi je nesnadná. Aby se medvědi nevysílili plaváním, využívají okolo plujících ker. Ty jsou čtyři: 2 malé a 2 velké. Děti si rozlosují, se kterými krami bude který medvěd soutěžit. Po odstartování se přemisťují pomocí ker tak, že je přikládají těsně za sebe a přitom přeskakují z jedné na druhou. Snaží se dostat, co nejdříve k potravě.

Vyhrává ten, kdo chytne prvního tuleň a dosyta se najedl, na druhého zbude pouze malá rybka.

Body však nepřidělujeme za rychlejší získání lepší potravu. Medvěd sám totiž nemůže za to, že se dostal k potravě později. Dětem pokládáme např. tyto otázky: Čím je to způsobeno? Byl některý z medvědů v nevýhodě? Jak dopadnou lední medvědi, když v moři kolem Arktidy budou jen malé nebo žádné kry? Co bychom neměli dělat, abychom nepřispívali k oteplování planety a tání ledu v Arktidě?

Za správné a přínosné odpovědi bodujeme. (Kol. autorů Lipky, Lední medvědi, 2008, s. 94-95)

U oteplování země zůstaneme i v další hře. Oteplování nemá totiž vliv jen na přežití ledních medvědů, ale např. také migrujících ptáků.

Přílety ptáků

Počet hráčů: 8

Věk hráčů: Od 9 let.

Pomůcky: Obrázky ptáků na kartách s provázkem k zavěšení na krk, papírové mušky (proužek papíru uprostřed stočený), pinzety, lano, hnízdečka (malé proutěné ošatky).

Uspořádání prostoru: Hřiště, louka. V případě nepříznivého počasí hrajeme ve společenské místnosti.

Časová dotace: 30 min.

Motivace: Třetina ptačích druhů v Evropě je v ohrožení. Některé stěhovavé druhy již vůbec nemigrují, jiné přilétají dříve a také dříve vyvádějí mláďata. Zvyšuje se tak konkurence v boji o potravu. Už dnes víme, že na to doplácí např. dříve hojný vrabec. Jiné druhy se naopak oteplování nepřizpůsobí a nestihnou časnější líhnutí hmyzu, který je jejich potravou. Stoupající teploty způsobují vysychání mokřadů, kde se stěhovaví ptáci posilňují k dlouhému letu. Ubývá např. vlaštovek. Vliv změn klimatu na ptačí druhy je zatím předmětem vědeckého bádání.

Vaším úkolem je i přes tyto obtíže nakrmit svá ptačí mláďata.

Cíl: Seznámení s důsledky globálních problémů na místní život, rozvoj motorických dovedností.

Průběh: Ukazujeme dětem obrázky ptáků. Kdo některého pozná, může si jeho obrázek pověsit na krk a po dobu hry se jím stává. Děti s obrázky si stoupnou každé k jedné ošatce (ta představuje jejich hnízdo) a dostanou do ruky pinzetu – svůj zobáček. Úkolem dětí je nosit do svého hnízda pomocí pinzety papírové mušky z rybníka. Hrají se 3 kola.

V prvním kole (dubnu) letí hledat potravu pro svá mláďata vrabec, skřivan, pěnkava a sýkora koňadra. Pokud se jim podaří nanosit určité množství mušek, např. 7 z celkových 40, svá mláďata nakrmili.

V květnu (druhém kole) vrátíme mušky do rybníka. Vylétají rorýs, vlaštovka, jiříčka a konipas a krmí svá mláďata jako v předchozím kole.

Třetí kolo je duben dalšího roku. Připraví se všech 8 dětí: „V důsledku oteplování země a dřívějšího začátku jara se k nám ptáci jako vlaštovka, jiříčka, rorýs či konipas vrátili dříve než obvykle.“ (Kol. autorů Lipky, Přílety ptáků, 2008,

s. 88) Velikost rybníka se však nezměnila, je v něm i stejný počet mušek. Úkol je stejný jako v předchozích kolech – nakrmit muškami svá mláďata.

Výsledkem hry je neúspěch některých druhů ptáků v důsledku vysoké konkurence. Děti by tak měly pochopit souvislost se změnami klimatu. Opět body neudělujeme podle nakrmení či nenakrmení (za to ptáci v jistém smyslu nemohou), ale za zodpovězení otázek: Proč bylo obtížnější nakrmit mláďata ve třetím kole? Co to může pro druh, kterému se nepodařilo nakrmit mláďata, znamenat? Jaké lidské chování přispívá k oteplování planety? (Kol. autorů Lipky, Přílety ptáků, 2008, s. 86-88)

Netopýři

Počet hráčů: Neomezen, ale raději hrají i vychovatelé a soc. pedagogové.

Věk hráčů: Od mladšího školního věku.

Pomůcky: Kartičky se zobrazenou potravou netopýřů, označení zimoviště, klobouk k losování lístečků s nejnižší zimní teplotou, lístečky s různými nejnižšími teplotami v jednotlivých letech.

Uspořádání prostoru: Volné venkovní prostranství nebo společenská místnost (v případě nepříznivého počasí).

Časová dotace: 45 min.

Motivace: Některá zvířata potřebují ke svému přežití absolvovat každoroční zimní spánek. Vyrušení z hibernace může mít pro některé druhy fatální následky. V rolích netopýřů najděte nejspolehlivější zimoviště, ve kterém můžete v klidu hibernovat.

Cíl: Vliv prostředí a nevhodných zásahů do života zvířat.

Průběh: Ve zvoleném prostoru rozházíme kartičky (potravu netopýřů), rozmístíme zimoviště po hrací ploše.

Na začátku hry děti sbírají potravu. Když jí mají dostatek pro přezimování (o 10% méně, než je potřeba pro všechny hráče – limit kartiček na každého dětem určíme), vyberou si vhodné zimoviště. Každé zimoviště má jinou kapacitu (max. počet netopýřů) a každé je jinak kvalitní (tepelná odolnost zimoviště – tj. venkovní teplota, za níž je ještě v zimovišti pro netopýry vhodná teplota k přežití). Na pokyn

vedoucího (když v poli zůstalo několik jedinců, kterým se nepodařilo ulovit potřebné množství potravy) udeří zima – nedostatečně vybavení jedinci umírají.

Vedoucí pak vylosuje z klobouku nejchladnější období této zimy a hráči, kteří se nachází na zimovišti, které promrzlo (nižší teplotní odolnost než byly podmínky), také odcházejí ze hry.

Hraje se několik kol hry a dle počtu hráčů odebíráme potravní zdroje. Není zde cílem najít vítěze, ale poukázat na náročnost a citlivost podmínek pro hibernující zvířata. Důraz je proto kladen i na závěrečnou besedu.

Otázky pro besedu mohou být např. tyto:

- Jakým způsobem netopýři přezimují?
- Co je to boj o přežití a selekční tlak v přírodě?
- Mohou nejsilnější jedinci vždy ovlivnit své šance na přežití?
- Jaké další náhodné výkyvy kromě počasí mohou hibernující zvířata vyrušit?

(Kol. autorů Lipky, Netopýři, 2008, s. 111-113)

Večerní činnost:

Večer si zahrajeme deskovou společenskou hru Fair play. Tato hra souvisí s dopolední činností a děti si procvičí taktické uvažování a solidárního ducha při obchodním procesu výroby bavlněných triček.

2.13 Šestý den „Ze života zvířat a rostlin“

Jelikož předchozí dva dny byly fyzicky i intelektuálně náročnější, dopoledne strávíme hrou sloužící hlavně pro pobavení. Komickou formou však dále prohlubujeme odpovědný vztah ke zvířatům a přírodě obecně.

Zvířecí soud

Počet hráčů: Literatura doporučuje nad 10 hráčů. Je možno však hrát i s nižším počtem hráčů, budeme mít méně rolí nebo si jich někdo může zahrát vícero.

Věk hráčů: Od 10 let.

Pomůcky: Nejrůznější obleky, masky, případně obličejové barvy, které poslouží místo kostýmů.

Uspořádání prostoru: Hrajeme v přírodě (v případě nepříznivého počasí ve společenské místnosti).

Časová dotace: Celé dopoledne.

Motivace: Koná se velký zvířecí soud. Obžalovaným je dnes člověk.

Cíl: Uvažování o vlivu člověka na život zvířat pomocí techniky „Hraní rolí“.

Průběh: Jeden hráč má roli obhájce Člověka. Ostatní se stanou libovolnými zvířaty, která musí dobře znát. Dáme dětem na přípravu 1-2 hod. Děti se namaskují a obléknou tak, aby co nejlépe představovaly zvolená zvířata. Dalším úkolem je najít si nebo vyrobit dar (přírodní), kterým zaplatí soudní poplatek. Připraví si žalobu na člověka ze svého zvířecího pohledu. Vedoucí hraje roli soudce (lva – krále zvířat), který bude proces řídit a usměrňovat. Všechna zvířata se účastní přelíčení a jedno po druhém vystupují před soudem se svou obžalobou. Celý čas se chovají jako zvolené zvíře (mimika, pohyby, zvuky), pouze jsou vybaveni lidskou řečí.

Zvíře zaplatí soudní poplatek, stručně se charakterizuje (kde žije, čím se živí, jaké má zvyky) a přednese svou obžalobu. Obhájce hájí Člověka, soudce řídí výslech, povolává svědky apod. Je-li žaloba přesvědčivá a obhajoba pochybná, soudce stanoví

trest, z něhož se Člověk (=obhájce!) může podle úvahy vykoupit. To samé platí i pro žalující stranu. Prohraje-li, propadá navíc soudní poplatek ve prospěch člověka (tento soudní poplatek můžeme přičíst jako život výherci). Úkol zvířete můžeme ztížit tím, že jej soudce musí podle masky a popisu poznat. (Holý, 1986, s.194-195)

Odpolední činnost

Tato část dne bude věnována spíše krátkým hrám oddechového charakteru zabývajících se fiktivním i reálným životem zvířat či rostlin. V některých aktivitách jde také o všímání si souvislostí, čímž navazujeme na včerejší odpolední činnost.

Každý má rád určité prostředí, ve kterém je mu dobře, takové prostředí mají i zvířata či rostliny. V následující pohybové hře si procvičíme znalosti o tom, kde co žije a zjistíme, že opravdu každé prostředí je pro někoho důležité.

Tam, kde žiji

Počet hráčů: Neomezen.

Věk hráčů: Od osmi let.

Pomůcky: Barevné fáborky, tabulky na označení prostředí, hrací žetony.

Uspořádání prostoru: Hřiště, příroda. Pro případ nepříznivého počasí máme připravené čtvrtky představující životní prostředí.

Časová dotace: 15 min.

Motivace: Žít v cizím prostředí není nijak snadné. Vždy vyhrává ten, kdo se usídí v prostředí, kde se cítí doma...

Cíl: Pohotovost, propojení znalostí.

Průběh: Ve vzdálenosti 15-20 m od středu hry vyznačíme tři až pět metrové kruhy (podle počtu hráčů). Každý kruh nakreslíme barvou typickou pro dané prostředí (louka - světle zelená, les - tmavě zelený, rybník - modrý). Vedoucí stojí uprostřed mezi kruhy a hráči stojí libovolně kolem něj v prostředním (6-8 metrovém) kruhu. Vedoucí vyvolá zvíře či rostlinu a hráči musí co nejrychleji vběhnout do svého životního prostředí. Bodujeme tak, že první dostává hrací žeton, poslednímu nebo chybuujícímu je žeton odebrán. Zvolené druhy a prostředí volíme takové, se kterými jsme se během pobytu už seznámili. (Slouží jako reflexe.) (Holý, 1986, s. 189-190)

Některá zvířata si zvolí k bydlení určité místo a již ho neopustí. Vyzkoušíme si, jaké to je, když si ho zvíře musí ve spleťném lese najít a ještě chránit před vetřelcem.

Ptáci a stromy

Počet hráčů: Neomezen.

Věk hráčů: Od osmi let.

Pomůcky: -

Uspořádání prostoru: Hřiště, příroda. Lze hrát ve společenské místnosti v případě nepříznivého počasí.

Časová dotace: 15 min.

Motivace: Jsme stromy v lese, na každém z nás už je ptačí hnízdo - a právě to budeme chránit před vetřelci.

Cíl: Pohotovost, soustředění, zábava.

Průběh: Hráči stojí v kruhu s rozestupy 1 – 2 m. Každému přidělíme jméno stromu. Uprostřed kruhu stojí jeden z hráčů: na chvíli je ptákem, který se snaží usídlit na některém stromě. Vedoucí začne vyvolávat, např.: „Letí sojka lesem, sedla na javor!“. Nato se hráč ve středu kruhu snaží dotknout „javoru“ (hráče představujícího javor). Nemá to však snadné, neboť zvolený hráč vyvolává dál, ale samozřejmě jiného ptáka i jiný strom, kam hráč ze středního kruhu musí „odletět“. Dotkne-li se střední hráč „javoru“ dříve, než ten odřiká své vyvolávání, vymění si svoje místa. K výměně dojde i tehdy, když se vyvolávající hráč zmýlí (např. vyvolá strom, který v kruhu není, středního hráče, sám sebe apod.) (Holý, 1986, s. 126)

U záchrany života zůstaneme i v následující hře. Souboje zvířat nejsou nic neobvyklého, a proto s nimi děti pomocí pohybové hry seznámíme.

Peří proti chlupům

Počet hráčů: Neomezen.

Věk hráčů: Od osmi let.

Pomůcky: Tvrdé kartony se jmény savců a ptáků, 5krát více žetonů než je hráčů.

Uspořádání prostoru: Příroda, hřiště. Společenská místnost v případě nepříznivého počasí (místo nakreslené čáry použijeme např. provázek).

Časová dotace: 15 min.

Motivace: Mezi zvířaty dochází často k nejrůznějším soubojům, ať už o teritorium, potravu či samice. My si takové souboje prakticky vyzkoušíme.

Cíl: Zábava, pohotovost, postřeh.

Průběh: Připravíme kartičky s názvy savců na jedné straně a s názvy ptáků na druhé straně. Na zvolené ploše vyznačíme startovní čáru a 20 m na obě strany od ní vyznačíme cíl. Každý hráč má pět životů. Hráče rozdělíme na ptáky a savce. Obě skupiny stojí na své straně střední (startovní) čáry a pozorují losování. Vedoucí stojí na čáře a namátkou vybere kartičku, kterou vyhodí do výšky. Strana - skupina, jejímž jménem padla kartička nahoru, se stává honcem. Protivníci z druhé strany se snaží zachránit úprkem za svoji cílovou čáru. Kdo je chycen, dá soupeři život. Hru můžeme zpestřit tím, že chycený hráč musí odvézt „na koni“ svého polapitele zpět na start. (Holý, 1986, s. 128-129)

Abychom se do pocitů zvířat zcela vžili, vyzkoušíme si, jaké to je, když jim chceme být podobní, alespoň v pohybech.

Jako žába, jako rak

Počet hráčů: Neomezen.

Věk hráčů: Od 8 let.

Pomůcky: -

Uspořádání prostoru: Příroda (pokosená louka), hřiště. Lze hrát v případě nepříznivého počasí i ve společenské místnosti. Dětem však hru alespoň zpestříme kulisami přírodního prostředí.

Časová dotace: 10 min.

Motivace: Každý je přizpůsoben svému typu pohybu. Zkusíme tyto pohyby napodobit.

Cíl: Pohybová aktivita, zábava, soustředění.

Průběh: Na pěkné pokosené louce vyznačíme dvě čáry vzdálené 50 m. Na startovní čáře stojí hráči v rozestupech a čekají na povel k pohybu k nedaleké cílové čáře. Není to však tak jednoduché, na jednotlivé povely se totiž musejí pohybovat nejrůznějšími způsoby. Na povel „žába“ skáčou snožmo, „rak“ znamená pohyby pozpátku, „krab“ jde bokem vpřed, „pes“ běží po čtyřech, „kachna“ se pohybuje v dřepu, „ježek“ dělá kotouly. Povely se rychle střídají a nenecháváme hráče příliš vydechnout.

Body dostává ten, kdo nejdříve dosáhne cíle. Strhávají se body za špatný pohyb.

(Holý, 1986, s. 129-130)

Hru „Jméno, zvíře, rostlina...“ zná téměř každý. My si ji však trochu upravíme a sedět u ní nebudeme.

Savec, bylina...

Počet hráčů: Do 10.

Věk hráčů: Od 8 let.

Pomůcky: Osobní značky hráčů.

Uspořádání prostoru: Hřiště, příroda. Lze hrát i ve společenské místnosti v případě nepříznivého počasí.

Časová dotace: 15 min.

Motivace: Každý tvůj krok přírodou znamená získávání znalostí. Teď při každém kroku své vědomosti dokaž...

Cíl: Upevňování znalostí, soutěž, soustředění, pohotovost.

Průběh: Na rovné ploše stojí děti na startovní čáře. Z ní vychází hráč za hráčem, smí dělat libovolně dlouhé kroky, rychlé nebo pomalé, ale žádný nesmí trvat déle než tři sekundy. Při každém došlápnutí však hráč musí říci jméno: 1. krok – savec, 2. krok – bylina, 3. krok – dřevina, 4. krok – pták. Jména se nesmí opakovat. Kdo udělá chybu, zůstane stát a k předchozí noze položí svou osobní značku. Vítězem je hráč, jehož značka leží nejdále. Spoluhráči na startovní čáře

kontrolují správnost odpovědí, při velkém váhání mohou odpočítávat sekundy. (Holý, 1986, s. 122-123)

Běhání a skákání již bylo prozatím dost, na chvíli se usadíme a zamyslíme se nad tím, kde by se komu mohlo líbit...

Kde je jejich domov

Počet hráčů: Do 10.

Věk hráčů: Od 8 let.

Pomůcky: „Herní“ plán, malé štítky se jmény nebo obrázky přírodnin, 10 žetonů pro každého hráče.

Uspořádání prostoru: Společenská místnost hotelu.

Časová dotace: 20 – 30 min.

Motivace: Ekologie je nauka o domově přírody: oikos řecky znamená dům. Každá živá bytost obývá svůj dům, třebaže nevidíme jeho zdi. Každá žije někde, kde může být doma, mezi svými, ve svém životním prostředí. Hledejme domovy pro živé bytosti před námi....

Cíl: Uvádění do souvislostí v přírodě.

Průběh: Připravíme přiměřeně velký „herní“ plán, aby se všichni mohli kolem něj posadit. Na plánu máme znázorněna hlavní životní prostředí (louka, pole, les, půda, voda, pole, pokud jsou děti znalejší, můžeme přidat např. lužní les, rašeliniště), patra (mechové, bylinné, křovinné, stromové), lesní typy (jehličnatý, listnatý). Do středu herního plánu nasypeme lícem dolů štítky se jmény přírodnin (rostlin, zvířat, plodů atd.). Máme připravené takové, aby pokryly znázorněné životní prostředí. Hráči postupně odebírají štítky a umístí je na odpovídající místo. Je-li umístění správné, má dítě právo odhodit jeden žeton. V případě chyby vrací štítek zpět. Vítězí hráč, který se zbaví všech žetonů nebo se zbaví největšího počtu v daném časovém limitu. (Holý, 1986, s. 183-184)

Ve dvou následujících hrách se seznámíme s obživou lesních ptáků a s tím, jak je důležité správné fungování celého ekosystému. Dokonce se zkusíme v roli žlun najít.

Nájemníci stromů

Počet hráčů: Neomezen.

Věk hráčů: Od 9 let.

Pomůcky: Kartičky s obrázky hmyzu ekologicky vázaného na určitý druh stromu, karty s obrázky hmyzožravých ptáků (strakapoud, žluna, datel, krutihlav, brhlík) s provázkem k zavěšení na krk, kapsičky či háčky na strom, ošatky představující hnízda.

Uspořádání prostoru: Les. V případě nepříznivého počasí lze hrát i ve společenské místnosti. Pro větší autentičnost máme připravené kulisy stromů.

Časová dotace: 20 min. + 15 min. beseda.

Motivace: Kdo by neznal lýkožrouta. Kromě něj ale můžeme na různých druhích stromů, objevit mnoho dalších obyvatel, ať už larev nebo dospělých jedinců. Někteří se živí jen listy stromů, jiní plody či lýkem. Část z nich najdeme jen na starém odumírajícím stromě. Na stromech však bydlí také ptáci, pro něž jsou bezobratlí potravou. Datel, strakapoud a žluna vysekají silným zobákem k potravě do kůry otvor, brhlík trpělivě prohledává škvíry v kůře. Početní rovnováha mezi nájemníky a ptáky, kteří se jimi živí, ovlivňuje celý ekosystém lesa.

Zahrajte si hru na ptáky a jejich potravu, zamyslete se nad jejich vztahem a zhodnoťte jejich přínos pro les.

Cíl: Uvádění do souvislostí v přírodě.

Průběh: předem na stromy v lese rozvěsíme háčky nebo kapsičky (z látky či papíru). V dostatečné vzdálenosti vyznačíme místo, odkud se bude šířit do lesa hmyz, ve druhém směru umístíme hnízda ptáků.

Děti rozdělíme na dvě skupiny, přičemž jedna z nich bude početnější. Skupina s vyšším počtem hráčů má za úkol co nejrychleji osídlivat stromy hmyzími nájemníky (zavěšením kartičky na háček nebo vložením do kapsičky). Každý hráč může vždy nést max. 2 kartičky. Méně početná skupina tyto kartičky hledá, sundává

ze stromů a po jedné nosí do svého hnízda (ošatky). Po určeném limitu ukončíme hru a spočítáme kartičky, které zůstaly na stromech. V další části hry výrazně změňme počty ptáků a hmyzu. Co se stane, když ptáků zřetelně ubude?

Podle počtu kartiček na stromech a v hnízdech zjistíme, které straně se dařilo rychleji přenášet kartičky. Vítěznou stranu můžeme bodově ohodnotit.

Otázky k besedě:

- Co by se stalo, kdyby z lesa vymizeli ptáci jako strakapoudi, žluny apod.? Jak by se to mohlo stát?
- Co by se stalo, kdyby z lesa vymizel hmyz? Co by to mohlo způsobit?
- Z čeho se do lesní půdy dostávají živiny?
- Je dobré nechat v lese ležet staré stromy?

Kdo pomáhá rozkládat odumřelé dřevo? (Kol. autorů Lipky, Nájemníci stromů, 2008, s. 91-92)

Na žluny

Počet hráčů: Neomezen.

Věk hráčů: Od předškolního věku.

Pomůcky: Obrázek žluny, misky, burisony.

Uspořádání prostoru: Místnost.

Časová dotace: 30 min.

Motivace: Šplhaví ptáci jako krutihlav a žluna se živí především mravenci, jejich vajíčky, larvami a kuklami. Rozhrabávají mraveniště a nalepují je na svůj dlouhý a daleko vysunutelný jazyk. My si na takové krutihlavy a žluny teď zahrajeme.

Cíl: Rozvoj motorických dovedností, zábava, informace ze života zvířat.

Průběh: Předem podle počtu dětí nachystáme na stůl misky a do každé z nich dáme stejný počet burisonů, které představují mravenčí vajíčka či kukly.

Děti se posadí nebo si stoupnou před misku a ruce dají za záda. Jejich úkolem je vyjít z misky všechny burisony pouze pomocí jazyka. Vítězí nejrychlejší hráč.

Po skončení hry můžeme chvíli debatovat na téma obživa ptáků, např. jaké známe způsoby získávání potravy u ptáků, jak jim k získávání potravy pomáhá zobák? Apod. (Uhříčková a kol. autorů Lipky, Na žluny, 2008, s. 89-90)

Večerní činnost:

Večer strávíme poměrně dlouhou hrou, kterou si však můžeme dovolit, neboť den byl poměrně odpočinkový. Na „Opičích hrách“ si ukážeme význam variability, protože zjistíme, jak se v různých situacích uplatňují individuální schopnosti. Také v této hře zmiňujeme neblahé účinky lidského jednání vůči přírodě. Večerní hra je o něco delší - nevádí, když jeden den půjdeme spát o něco později.

Opičí hry

Počet hráčů: Neomezen.

Věk hráčů: Neomezen.

Pomůcky: Větší miska, 3-5 balíčků oříšků v cukru, 5 švihadel, 2 pevné tyčky, rýsováčky, dva stejně těžké předměty (např. špalky), 6 jehel a 6 nití, 4 míčky, 2 nádoby, pro každého hráče lžička, pro vedoucího tabulka se seznamem dětí na zapisování výsledků jednotlivých částí hry (počet získaných oříšků jednotlivými opicemi), obrázky pro besedu, opasky.

Uspořádání prostoru: Doporučeno je hřiště, louka nebo tělocvična. Přestože se již postupně bude stmívat, klidně si můžeme zahrát i venku. Možná tak hra bude ještě zajímavější a opice prožívají svůj život přece také i potmě. Musíme však na hráče dobře vidět, abychom dodrželi bezpečnost.

Časová dotace: 2 hod.

Motivace: Každý jsme trošku jiný, to je jasné na první pohled. Každý máme jinou barvu očí, vlasů, různý tvar hlavy apod. přesto, že jsme z jednoho rodu. Takto

je tomu nejen u lidí, ale i u zvířat. Netýká se to však jen vzhledu, ale i vlastností či schopností. A právě na těchto odlišnostech závisí někdy přežití jedince či populace, nebo dokonce druhu v určitých spíše výjimečných než běžných podmínkách.

Cíl: Pohybová aktivita, pohotovost, rozvoj motorických dovedností, soustředění, slovní zásoba.

Průběh: Hra má tři části (představující tři roky). Vedoucí vypráví o životě v tropech (viz Příloha č. 1 Vyprávění o životě v tropech) a tím navodí atmosféru různých životních situací v tlupě opic. V prostoru u misky stojí 4 opice (libovolně vybrané). V čekacím území čeká na přivolání zbytek opic (počty rozdělíme dle celkového počtu dětí na poloviny). Na povel vedoucího si každá opice u misky přivolá opice z čekacího území a zároveň zvolí jednu ze soutěží (viz níže Soutěže dvojic). Opice společně doběhnou na místo vymezené pro soutěže a tam se pustí do vzájemného souboje. Vítězná opice běží k misce, kde si vezme oříšek a rychle přivolá jinou libovolně vybranou opici z čekacího území k dalšímu souboji. Poražené opice se vždy vracejí do čekacího území. Takto se vše opakuje, dokud miska není prázdná. V té chvíli rok končí.

Dětem musíme zdůraznit, že musejí střídat soupeře i soutěže, a že čím větší počet soutěží odehrají, tím větší šanci mají na přežití; děti musí pochopit, že nezmítějí, budou-li váhat.

Vedoucí po každém kole zapisuje počet získaných oříšků. Na konci hry určí, kolik oříšků by stačilo na přežití a oznámí opicím, zda by jednotlivé roky přežily či ne. Po sečtení všech oříšků je vyhlášen nejlepší hráč. V následné besedě by děti měly vyvodit, které vlastnosti byly důležité v jednotlivém roce pro přežití. Pro besedu můžeme namalovat tři tabule vyjadřující charakteristické situace ve třech letech.

Otázky pro besedu (v úvodu objasníme pojem variabiliata):

- Čím se odlišovaly podmínky jednotlivých let?
- Jsou slabší jedinci vždy bez naděje na přežití?
- Co by se stalo, kdyby byly všechny opice naprosto stejné?

- Dokážete u vybraného živočicha naší fauny určit, jak by se mohla projevovat variabilita u tohoto druhu?

- Znáte v okolí své obce místa, kde se změnilly podmínky pro život zvířat?

Soutěže dvojic

„Vytahování kořínků“

Hráči se přetahují pomocí švihadla. Vítězí ten, který přetáhne druhého na svou stranu. Můžeme naznačit dělicí čáru, aby nedocházelo ke sporům.

„Uskoč zákeřníkovi“

Hráči skáčou ze společné startovní čáry do dálky – snožmo bez rozběhu. Kdo skočí dál, vyhraje.

„Kdo unese víc“

Běh na vzdálenost 20 metrů se zátěží o stejné hmotnosti. Kdo je první v cíli, utíká si pro oříšek.

„Braň své zásoby“

Dva hráči se postaví k dělicí čáře čelem proti sobě. Oba uchopí nadhmatem tyč tak, že jejich ruce leží střídavě vedle sebe, a přetlačují se. Kdo se dostane na polovinu soupeře - vyhrává.

„Pozor na moskyty“

Dva hráči stojí proti sobě – ruce mají nataženy v loktech tak, že dlaně jednoho (opice, která volila hru) jsou asi 15 cm nad dlaněmi druhého (ten představuje moskyta). Oba hráči mají ruce dlaněmi vzhůru. První hráč (opice) musí rychle otočit ruce dlaněmi dolů a plácnout do dlaní druhého hráče (moskyta). Podaří-li se mu to dvakrát, vítězí. Podaří-li se druhému hráči dvakrát po sobě uhnout, vítězí on.

„Hod na plody“

Dva hráči se trefují míčky do jedné nádoby. Vyhraje ten, kdo bude potřebovat menší počet pokusů k zásahu. (Je-li stav nerozhodný, hraje se tak dlouho, až jedno kolo končí pro druhého vítězně).

„Lov termitů“

Soutěžíme, kdo ze dvojice navlékne dříve nit do jehly.

„Uteč šelmě“

Dvojice závodí v běhu po čtyřech na vymezené trase.

„Zvířecí abeceda“

Opice, která určila hru, zvolí písmeno (s výjimkou E a Ť) a jmenuje živočicha začínajícího tímto písmenem. Protihráč musí do 5 sekund jmenovat dalšího živočicha, jehož jméno začíná stejně. Ve vyjmenovávání se hráči střídají tak dlouho, až jeden z nich už na nic nepříjde nebo zopakuje již řečené – ten prohrává.

„Bratr nezná bratra“

Dvojice se utká v souboji ve dřepu. Začíná se s rukama sepnutýma za zády. Hráči poskakují v podřepu proti sobě a koleno se snaží jeden druhého shodit. Hra končí, dotkne-li se jeden hráč země (kolenem, rukou), čímž prohrává.

„Boj o skrytou potravu“

Před zahájením si oba soupeři zasunou zezadu za opasek lžici. Komu se podaří dříve lžici spoluhráči vytáhnout, vyhrál. Jeden z vedoucích zde funguje jako rozhodčí, jelikož hráči sami těžko rozhodnou, kdo byl rychlejší. (Korvasová-Máchal a kol. autorů Lipky, Opičí hry, 2008, s. 50-56)

2.14 Sedmý den „Žijme ekologicky“

V dnešním závěrečném dni se přece jen ještě něčemu praktickému přiučíme. Vyzkoušíme si navrhnout ekologicky únosnou a zároveň obyvatelnou krajinu a naučíme se něco o odpovědném nakupování i šetrném zacházení se zdroji. Aktivity jsou doplněny „Tipy do běžného života“ (viz Příloha č. 4).

Nakonec provedeme reflexi vlaječkových snídaní a poté celého týdne. Po obědě je pobyt ukončen.

Začínáme aktivitou, kterou děti pravděpodobně v reálném životě nevyužijí, přesto není ke škodě vědět, proč je potřeba mít v každé krajině zeleň a jak by to mělo správně vypadat.

Budujeme krajinu

Počet hráčů: Do 10.

Věk hráčů: Od 12 let (je možné, že ve skupině budeme mít i mladší hráče, jistě s pomocí starších zvládnout také něco vymyslet). Hry se účastní i sociální pedagogové a vychovatelé.

Pomůcky: Plánek krajiny a tužka pro každého hráče (případně děti mohou tvořit po dvojicích, mladší se staršími).

Uspořádání prostoru: Hrajeme ve společenské místnosti hotelu.

Časová dotace: 45 min.

Motivace: Nadávat na nepořádek kolem sebe umí snad každý. Ten, kdo chce přírodě pomáhat, však musí umět přemýšlet, jak pomoci životnímu prostředí. Ukaž, zda jsi schopen naplánovat zdravou krajinu tak, aby se v ní živí tvorové cítili dobře...

Cíl: Logické uvažování o souladu života člověka a přírody.

Průběh: Rozdáme dětem předem připravené plánky krajiny. Jejich prvky by měla být zemědělská část, rekreační plocha, voda, lidská sídla, zemědělský či průmyslový podnik a komunikace. Hráči mají za úkol zakreslit do plánku jednotlivé typy zeleně, tak aby ozelenění bylo funkční. Nakonec si všechny plánky porovnáme. Svá rozhodnutí musí všichni logicky vysvětlit. Nakonec rozebereme chyby a zkusíme společně najít nejlepší řešení. (Holý, 1986, s. 188-189)

Touto hrou učíme hráče odpovědnému nakupování a odkazujeme také na dopolední aktivity z pátého dne „Nejsme tu sami“.

Nekup to

Počet hráčů: Potřebujeme alespoň 10 hráčů. Proto se zapojí i vychovatelé nebo sociální pedagogové.

Věk hráčů: Od 10 let.

Pomůcky: Sběrka obalů se značkami, značky obalů vytištěné na kartony, texty s popisem rolí, obaly a výrobky, různé tašky (papírová, igelitová, plátěná, jutová, kompostovatelná), proutěný košík na nákupy.

Uspořádání prostoru: Hrajeme ve dvou místnostech.

Časová dotace: 60 min.

Motivace: Supermarkety i malé obchodní řetězce, drobné obchůdky i stánkoví prodavači nám nabízejí nekonečný sortiment nejrůznějšího zboží. Vybírat si můžeme nejen podle ceny, ale také podle původu, složení, kvality, recyklovatelnosti či znovu využitelnosti obalu. Lze tak zjistit, jak je daný výrobek šetrný k životnímu prostředí, k našemu zdraví, a jak jeho výroba ovlivňuje životy lidí, kteří jej zhotovili. Při nákupu nám v orientaci pomáhají texty a značky na obalech.

Zahrajte si hru na nakupování (ve které budete představovat jednu z vylosovaných rolí) a zamyslete se nad tím, jak můžeme výběrem zboží ovlivnit životní prostředí, své zdraví a životní situaci lidí v jiných částech světa.

Cíl: Uvažování o odpovědném nakupování.

Průběh: V jedné z místností máme připravený obchod. Po stolech a židlích rozmístíme různé varianty stejného zboží (obaly), které opatříme štítkem s jeho reálnou cenou. Např. čokoláda – kakaová pochoutka, čokoláda z konvenčního obchodu, čokoláda s certifikátem Fair Trade, vajíčka – z klecového chovu, z chovu na podestýlce, z chovu s výběhem, biovajíčka, v papírové krabici/ v plastové krabici.

Hru začneme diskusí o tom, co můžeme zjistit v obchodě o nabízeném zboží dle jeho obalu. Děti si vyberou z hromádky jeden obal a snaží se z něj vyčíst co nejvíce informací (jak o výrobku, tak i o obalu). Představíme dětem značky, se kterými se mohou na obalech setkat, a vysvětlíme jim jejich význam. Pak hráče rozdělíme do pěti dvoučlenných skupin. Každá skupina si vylosuje svou roli – rodinu či skupinu lidí (viz Příloha č. 2 Příklady rolí).

Po nastudování svých rolí se skupina stručně představí ostatním a řekne kritéria, která jsou pro ně při výběru zboží rozhodující. Poté si vyberou typ nákupní tašky či košík dle role. Svůj výběr musí skupina zdůvodnit. Následně se všichni přesunou do obchodu, kde nakoupí zboží, přičemž sledují kritéria své role. Po skončení nákupu se všechny skupiny sejdou v první místnosti a stále v roli zdůvodňují svůj nákup. Ostatní nákup hodnotí, opět z pohledu své role. Poté hráči přestanou hrát své role a pokračujeme v diskuzích nad zbožím dle vlastních názorů.

Možné otázky pro besedu:

- Které tašce byste dali přednost?
- Byly ve vaší skupině chvíle, kdy jste se nemohli shodnout?
- Byla vám vaše role blízká?
- Které role jsou vám nejbližší a proč?
- Jaké informace na zboží většinou sledujete?
- Nakupujete raději v supermarketech nebo menších obchodech?

Jaké v tom vidíte výhody a nevýhody?

Znáte ve svém okolí nějaký obchod se zdravou výživou, biopotravinami nebo Fair Trade výrobky? (Upozorníme na to, že Kroměříž se stala Fair Tradovým městem a tohoto statutu se snaží dosáhnout také některé školy) (Nešpor- Nyklová a kol. autorů Lipky, Nekupto 2008, s. 124-127)

V poslední aktivitě naučíme děti, jak šetrně zacházet s nejrůznějšími zdroji. Tato dovednost se hodí každý den. Toto cvičení je úvodem k tématu domácí ekologie a životního způsobu, který mohou vychovatelé s dětmi v dětském domově dále rozvíjet.

Zelená hranice

Počet hráčů: Neomezen.

Věk hráčů: Od 10 let.

Pomůcky: Jednotlivé rozstříhané lístečky s výroky, pro každého jedna sada; pro každého proužek tmavě a světle zeleného papíru – zelené hranice.

Uspořádání prostoru: Společenská místnost ubytovny.

Časová dotace: 45 min.

Motivace: Jak souvisí jogurt ke snídani s těžbou neobnovitelných fosilních paliv? Praní prádla s mlokem skvrnitým? Nebo káva s dětským otrokem? To vše a mnohem víc se dozvíte v naší poslední hře... Přiřaďte k výroky na papírcích jednu ze tří možných odpovědí a diskutujte spolu o tom, jaký význam pro vás v životě mají.

Cíl: Ekologické uvědomění.

Průběh: Na začátku aktivity společně diskutujeme o tom, co všechno lze považovat za environmentálně šetrné chování. Můžeme se společně zamyslet nad proměnou těchto návyků v čase, jaké změny se udály v několika posledních letech apod. Poté hráčům rozdáme proužky s výroky (viz Příloha č. 3 Výroky). Vyzveme děti, aby ke každému výroku přiřadily jednu z odpovědí: A (zcela souhlasím), B (zatím sice nezvládám, ale chtěla bych si tento postoj osvojit) nebo C (nesouhlasím, tak daleko nejsem ochotna zajít). Když mají všichni účastníci splněno, seřadí postupně všechny výroky s odpovědí A, B a nakonec C. Mezi skupinu A a B umístí světle zelenou hranici a mezi B a C tmavě zelenou hranici. Poté krátce diskutujeme o tom, kdo má většinu výroků za kterou hranicí a u kterých výroků bylo rozhodování nejlehčí či nejtěžší. Poté necháme postupně účastníky tvořit dvojice - pak čtveřice - až nakonec budou všichni pohromadě. Ve zvětšující se skupině se členové musí dohodnout vždy na stejné zelené hranici. V případě, že někde není shoda možná ani po delším argumentování, nenutíme účastníky slevovat ze svých nároků, důležitým výsledkem je i pevné rozhodnutí.

Otázky pro besedu:

- U kterých výroků jste odpověděli A, jak dlouho tento váš postoj trvá?
- U kterých výroků jste odpověděli B a proč zatím nemůžete tohoto postoje dosáhnout?
- Jak daleko byste byli ochotni dojít u výroků, které jste označili písmenem C?

- Co vám ve výrocích chybělo? (Máchal a kol. autorů Lipky, Zelená hranice 2008, s. 137-140)

Po této činnosti proběhne reflexe „Vlajčkových snídaní“ (asi 15 min). Na úplné zakončení pobytu zopakujeme aktivitu z prvního dne „Časová konzerva“. Dnes nám tato aktivita poslouží jako reflexe celého pobytu. Zjistíme, zda jsme (alespoň nějakým způsobem) splnili své cíle. Dozvíme se, jestli se změnil vztah dětí k přírodě a její ochraně. Zjistíme, zda dětem náš program rozšířil jejich dosavadní znalosti v této problematice, případně zda mají zájem věnovat se této oblasti ve svém dalším životě. Tato aktivita nám zabere 15 – 30 min.

Po reflexi předáme dětem diplomy dle dosaženého počtu životů. Děti mohou „přežít“ pobyt na čtyřech úrovních: Městský typ, Výletník do party, Zkušený táborník, Robinson Crusoe (viz Příloha č. 5).

2.15 Tematické hry pro případ časové rezervy

Tato kapitola je věnována metodické charakteristice her, které je možné použít v případě větších časových rezerv mezi plánovanými hrami. Na každý den je připravena jedna hra.

První den „Pomozme si přežít“

Válení sudů – cesta za vodou

Počet hráčů: 6-30.

Věk hráčů: Od předškolního věku.

Pomůcky: 2 kbelíky vody a plastové lahve pro každé dítě, kelímky k naplnění lahví

Uspořádání prostoru: Rovný travnatý svah

Časová dotace: 15 min.

Motivace: Poplach!!! V táboře se ztratily sudy s pitnou vodou na celý týden. Možná se skutálely ze svahu. Abychom to zjistili, budeme muset za nimi...

Cíl: Koordinace, odolnost rovnovážného systému, zábava.

Průběh: Na začátku svahu si každý lehne na zem, vzpaží ruce a začne se koulet dolů ze svahu. Všichni si vyzkouší, jak se jim to bude dařit. Ve druhém kole si všichni lehnou na začátku svahu těsně k sobě a na pokyn vedoucího se začnou kutálet dolů. Nejvíce záleží na prvním členovi, který udává tempo. Další variantou je, že si k sobě lehnou dvojice dětí, chytí se za vzpažené ruce a koulí se dolů. Děti se mohou chytit např. i rukama za nohy (jedno dítě se drží nohy druhého). Na konci jsou připraveny 2 kbelíky vody (sud), každé dítě si může svou láhev naplnit vodou. Bohužel všechny zásoby vody pád ze svahu nepřežily, proto jsou naše zdroje omezené. Každý musí tedy přemýšlet tak, aby měl vodu nejen pro sebe, ale aby zbyla také pro ostatní. Kdo bude nejšetrnější? Kdo více myslí na ostatní než na sebe? Kdo si klidně naplní celou láhev, i když vody už nezbývá a ještě nemají všichni? To jsou možné otázky k následné reflexi. Před aktivitou musíme zkontrolovat bezpečnost svahu, cvičení také není vhodné pro děti, které trpí závratěmi. (Neuman, 2014)

Druhý den „Vnímej přírodu všemi smysly“

Eko-memory

Počet hráčů: 8-24.

Věk hráčů: Od předškolního věku.

Pomůcky: Přírodniny (pokud si nejsme jisti jejich nalezením v přírodě).

Uspořádání prostoru: Členitý, zajímavý lesní terén ohraničený do čtverce větvemi, velikost je závislá na terénu.

Časová dotace: 30 min.

Motivace: V přírodě dochází k neustálým změnám, některé z nich ovlivňuje také člověk.

Cíl: Poznávání přírody, paměť, pozornost.

Průběh: Děti rozdělíme do dvojic nebo dvou čtyřčlenných skupin. Každá skupina si zvolí jeden čtverec vyznačený větvemi. Děti se snaží zapamatovat umístění různých přírodnin (šišek, větví, kamínků, plodů). Na zapamatování je určeno 10 min. Děti nesmí nic upravovat. Po pozorování se skupiny vymění a během 5-10 min každá skupina změní umístění pěti věcí. Po časovém limitu se skupiny opět vrátí na původní stanoviště a snaží se odhalit změny. Vyhrává družstvo, které správně odhalí změny co nejdříve. Hru je dobré zařadit do večerního programu (na začátek, ještě za světla!), při kterém děti získávají životy (nebo udělíme výjimku a také v této hře děti získávají životy). Počet odhalených změn se rovná počtu získaných životů. Po skončení hry si můžeme povídat o tom, co se např. obtížně odhalovalo. Při této aktivitě dbáme na bezpečnost terénu. (Neuman, s. 288, 2014)

Třetí den „Krásy přírody trochu jinak“

Rozstříhaná zpráva

Počet hráčů: Jelikož literatura doporučuje 12 – 14 hráčů budou se účastnit této aktivity i vychovatelé a někteří sociální pedagogové, kteří aktivitu nepřipravovali.

Věk hráčů: Od mladšího školního věku.

Pomůcky: Text zprávy rozstříhaný na 8 kousků.

Uspořádání prostoru: Zvolíme místo, které bude umožňovat navazující program, nejlépe okruh v lese, kde je možné vhodně uschovat zprávy.

Časová dotace: 30 min.

Motivace: Tajní agenti dostávají při své práci zašifrované zprávy, které jim slouží k dokončení jejich misí. Je však potřeba vyvinout jisté úsilí, aby váš tým tajných agentů zjistil, co jejich vůdce požaduje.

Cíl: Taktika, tvořivost, spolupráce.

Průběh: V určeném prostoru schováme osm lístečků s textem, který popisuje následující úkoly. Lístečky mohou být na zemi nebo na stromech ve výšce očí. Děti upozorníme, že při hledání není třeba nic rozhrabávat, ničit apod. (nesmí docházet k narušování přírody). Úkolem dětí je co nejrychleji najít a sestavit logické znění

dalších úloh. Při reflexi zhodnotíme rychlost a kvalitu provedení jednotlivých úkolů. Zpráva může obsahovat např. toto: shromážděte se u...(dle zvoleného místa určíme jasný bod), vymyslete a přednesete báseň na téma... či s použitím slov... (zvolíme tematicky). (Neuman, s. 245, 2014)

Čtvrtý den „Jak být ochranářem“

Meditace v přírodě

Počet hráčů: 8 – 30.

Věk hráčů: Od mladšího školního věku.

Pomůcky: Lístky s citáty či úvahami o vztahu člověka a přírody (připravíme si dvakrát více lístků než je členů skupiny, v našem případě tedy 16).

Uspořádání prostoru: Klidné a hezké přírodní místo, vhodné pro nerušené zamyšlení.

Časová dotace: 30 – 40 min.

Motivace: Správný ochranář by měl mít také utvořen kladný vztah k přírodě. Ten může podporovat především tím, že v ní dokáže strávit čas a zamyslet se nad hodnotami, které mu příroda přináší...

Cíl: Poznávání přírody, tvořivost a představivost.

Průběh: Každé dítě si vybere jeden z připravených citátů, který se mu nejvíce líbí. V určeném prostoru se každý zvlášť odebere na zvolené místo, kde přemýšlí např. o jeho vztahu k přírodě, jak se k ní chová, zda je pro něj důležitá atd. Dítě by se mělo také zamyslet nad tím, zda má příroda šanci v dnešním technickém světě přežít a jak by se jednotlivci mohli zapojit do její ochrany. Dětem dáme na toto zamyšlení 15-20 min. Po skončení se posadíme společně do kruhu a povídáme si o našich nápadech a myšlenkách. Zjišťujeme, zda má někdo podobné názory, z jakého důvodu má někdo takový postoj, v čem se můžeme zlepšit ve vztahu k přírodě nebo jaké chování je naopak u nás chvályhodné apod. Meditaci je vhodné zařadit na závěr dne (Neuman, s. 296, 2014). Můžeme ji např. zařadit na začátek večerního programu (abychom šli ještě za světla, neboť za tmy by již aktivita směřovala k jiným cílům). Touto aktivitou také můžeme poznat, zda už se během předešlých dní nějakým způsobem změnil postoj dětí k přírodě.

Pátý den „Nejsme tu sami – aneb ekologie v širších souvislostech“

Opakovačky (Blechy a Panák)

Počet hráčů: Neomezen.

Věk hráčů: Od mladšího školního věku.

Pomůcky: Blechy - hra blechy, připravené kartičky s otázkami, úkoly, obrázky – sloužící k opakování probraného tématu (v našem případě může jít např. o stručné vysvětlení pojmu spravedlivý obchod, dopady globálního oteplování na přírodu, nakreslení jednoduchého potravního řetězce, důvody nedostatku pitné vody v rozvojových zemích apod. Dle libosti nemusíme opakovat pouze dnešní téma, ale také témata předchozích dnů), provázek.

Panák – křída (pokud vyznačujeme panáka např. na chodníku), v přírodě ho můžeme vyznačit např. šiškami, vyrýt klacíkem apod., kamínek nebo jiný drobný předmět, kterým děti budou házet na panáka.

Uspořádání prostoru: Místnost nebo venkovní prostranství.

Časová dotace: 20 min. (10 min. Blechy a 10 min. Panák) – hru můžeme dle potřeby prodloužit či zkrátit (více či méně otázek).

Motivace: Blechy nejsou jen neužiteční parazité, dnes díky nim můžete získat cenné životy pro vaše přežití, nebude to ale zadarmo...

Cíl: Zopakovat získané poznatky.

Průběh: Vyznačíme startovní čáru (např. provázkem), za kterou rozmístíme připravené kartičky. Každé dítě dostane blechu. Po odpálení si dítě přečte úkol, na který blecha dopadla. Za jeho správné splnění (zodpovězení) získává dítě 1 život a bere si k sobě kartičku s úkolem. Děti se postupně střídají. Na konci si každý sečte počet získaných kartiček, tj. počet životů, které získal. Pokud děti hru Blechy neznají, je dobré, aby si před „ostrými“ otázkami vyzkoušeli odpalovat blechy na nečisto. Můžeme např. vymyslet rozechřivací, nebodované otázky.

Panáček má obdobný průběh jako Blechy, kartičky jsou však vloženy do jednotlivých polí a dítě odpovídá na otázku, na kterou hodí kamínek. Předtím si pro ni samozřejmě doskáče (můžeme vymyslet netradiční způsoby pohybu, aby se

děti zároveň pobavily – např. polezou jako rak, budou skákat po jedné noze apod.). (Plíšková a kol. autorů Lipky, Opakovačky 2008)

Šestý den „Ze života zvířat a rostlin“

Zvířecí kvíz

Počet hráčů: 8 – 20 (vytvoříme dvojice či skupiny dle počtu dětí).

Věk hráčů: Od předškolního věku.

Pomůcky: Kartičky s charakteristickými vlastnostmi zvířat. Každé zvíře má deset kartiček. Jedna dvojice má pět zvířat. Popisy zvířat by měly odpovídat znalostem a věku dětí, nepoužíváme příliš odborné výrazy apod.

Uspořádání prostoru: Např. ve společenské místnosti hotelu, za příznivého počasí můžeme např. hrát i venku a pozorovat, zda některé ze zvířat také neuslyšíme či nezahlédneme (např. veverku, ježka, žábu).

Časová dotace: 30 min.

Motivace: V přírodě nevyhrává jen ten nejsilnější, ale často také ten nejrychlejší. Tak to bude i ve vašem případě...

Cíl: Poznávání přírody, tvořivost, komunikace.

Průběh: Každé dvojici dáme 50 kartiček s vlastnostmi zvířat. Každý člen dvojice si jich ze zamíchané hromádky vybere 5. Na náš povel začnou dvojice společně určovat zvířata a skládat kartičky do pěti skupin (jedna skupina – jedno zvíře). Vyhrává nejrychlejší dvojice, která má vše správně. Za každou špatně určenou kartičku se totiž připočítává 20 vteřin na víc. Členové vítězné dvojice získávají pět životů, ostatní jsou hodnoceni podle počtu správných řešení a rychlosti (např. když druhá dvojice má všech pět zvířat správně, ale byla pomalejší, získávají její členové pouze 4 životy). (Neuman, s. 283, 2014)

Sedmý den „Žijme ekologicky“

Průzkum spíže

Počet hráčů: Neomezen.

Věk hráčů: Od 8 let.

Pomůcky: Obaly od potravin a nápojů.

Uspořádání prostoru: kdekoliv

Časová dotace: 30 min.

Motivace: Neporušená příroda by měla zůstat jako památka pro mnoho dalších generací. Budeme-li se snažit, můžeme přispět k jejímu zachování.

Cíl: Zasvěcení do problematiky zodpovědného nakupování a výhod nákupu regionálních potravin. Propojení s pracovními podmínkami výrobců zboží.

Průběh: Prohlížíme obaly potravin a nápojů, které máme s sebou a zjišťujeme, odkud se dováží. Měli bychom u dětí podpořit nákup regionálního zboží. U zboží, které není původem z České republiky (např. exotické ovoce) diskutujeme o tom, v jakém státě se např. dodržují podmínky spravedlivého obchodu (fairtrade) a v jakém případě bychom dovoz svým nákupem neměli podporovat. Při prohlížení zboží se můžeme zaměřit také na nezdravé složení potravin a nápojů nebo např. na ilegální způsoby lovu ryb (zde nám může být pomůckou průvodce šetrným nakupováním ryb „Není ryba jako ryba“, který je součástí jedné z kampaní organizace Greenpeace). (Prokop, 1992)

Níže uvedenou hru můžeme použít kterýkoliv den v případě časové rezervy (např. tehdy, když předešlá aktivita skončí z rozličných důvodů dříve). Hra slouží spíše k odreagování a vybití přebytečné energie dětí, je však inspirována životem v přírodě.

Zajíci a lišky

Počet hráčů: uvedená literatura neuvádí počet hráčů. Jelikož je však z mého pohledu a dosavadních zkušeností pro tento typ hry lépe větší počet hráčů, zahrají si i sociální pedagogové nebo vychovatelé.

Věk hráčů: Od předškolního věku.

Pomůcky: Dostatečné množství přírodního materiálu (např. klacíků), který slouží jako potrava králíků.

Uspořádání prostoru: Volné prostranství.

Časová dotace: 15 min.

Motivace: My lidé, to máme v životě jednoduché. Když si jdeme nakoupit jídlo do obchodu nebo si něco k snědku vypěstujeme na zahrádce, nikdo nás většinou neohrožuje. Zajáci jsou však při získávání potravy, ohroženi mlsnými liškami, jde však o nutný koloběh přírody, který nikdy nekončí...

Cíl: Odreagování a vybití přebytečné energie.

Průběh: Hráče rozdělíme do dvou skupin. Jedna skupina dětí představuje králíky a druhá lišky. Každá skupina stojí na opačném konci hrací plochy. U strany lišek je poskládána hromada přírodního materiálu (potrava pro zajíce). Na povel vedoucího „Zajáci hledají jídlo“ se králíci rozběhnou směrem k potravě (mohou vždy vzít jen jeden klacík a běží zpět na své stanoviště). V průběhu této části vedoucí vysloví povel „Lišky mají hlad“ a hráči představující lišky se snaží chytit „zajíce“. Zajáci jsou v bezpečí na svém výchozím stanovišti. Pokud je zajíc chycen stává se liškou. Druhou možností je vypadnutí hráče ze hry. Tuto alternativu bych však vzhledem k malému počtu hráčů nevolila. Děti by se také po vypadnutí ze hry mohly začít nudit. Hra končí ve chvíli, když se všichni hráči stanou liškami. Body (životy) můžeme hráčům (zajícům) udělovat podle pořadí, ve kterém se ze zajíců staly lišky (např. první chycený hráč získává z této hry jeden bod). Hráčům, kteří od začátku hrají lišky, udělujeme body za počet chycených hráčů. (Nynanhamns Naturskola, 2013, dne 5. 3. 2015)

ZÁVĚR

Cíl bakalářského projektu byl splněn, tím že byl připraven program letního tábora s ekologickou tematikou určený dětem z Dětského domova Kroměříž.

Vytvořením této nové možnosti trávení volného času jsem se chtěla pokusit přispět k rozšíření nabídky volnočasových aktivit dětí o letních prázdninách a tím snad také k jejich větší činnosti i během školního roku.

Projekt je přizpůsoben požadavkům vedení dětského domova (z hlediska finančních možností a zvoleného ubytování). Program odpovídá prostředí, ve kterém se bude realizovat, přičemž bylo snahou přiblížit se ve výběru místa co nejvíce přírodě. V případě, že bude projekt realizován, mám přislíbenou pomoc vedení i vychovatelů první rodinné skupiny. Zároveň mi při realizaci jednotlivých aktivit budou nápomocné spolužačky z oboru Sociální pedagogika, z nichž dvě velmi dobře znají místo a jeho okolí, kde bude projekt realizován. Podrobná znalost okolní přírody je z důvodu zajištění bezpečnosti dětí nutná.

Projekt je určen dětem a vychovatelům první rodinné skupiny Dětského domova Kroměříž. Zpětnou vazbou mi budou zkušenosti získané při případné realizaci projektu, která se bude odvíjet od možností Dětského domova Kroměříž.

Realizace projektu může nabídnout směřování k novým vizím dětského domova v této oblasti. Návaznost projektu na další činnost dětského domova vidím např. ve spolupráci s neziskovými organizacemi jako např. Český svaz ochránců přírody, Greenpeace, NaZemi, Brontosaurus, Duha aj.

Dále může jít o účast dětí na lokálních aktivitách směřujících k ochraně životního prostředí (Otvírání studánek, čištění místních přírodních lokalit), případně vlastní realizaci tematických aktivit (procházka do lesa spojená s jeho čištěním)

V případě zájmu dětí a možností dětského domova by bylo možné pořádat ekologický kroužek. Je možné také zapojení dětí do již realizovaných ekologických kroužků (např. SVČ Šipka).

Možnou alternativou občasného trávení volného času je návštěva některého z mnohých ekocenter a středisek ekologické výchovy (např. Zoo Lešná, Sluňákov –

Horka nad Moravou), jejichž nabídky lze nalézt na internetu. Dále je také možné uspořádat exkurzi do některé ze záchranných stanic (např. Buchlovice).

BIBLIOGRAFIE

Knihy:

- MATOUŠEK, O. 1999. *Ústavní péče*. Praha: SLON, 159 s. ISBN 80-85850-76-1.
- PROKOP, F. 1992. *Setkání s ekohrou*. 2. upr. a rozš. vyd. Praha: Praž. ekol. centrum, 24 s.
- WITT, R. 2008. *Vnímejme přírodu všemi smysly: metodická pomůcka pro smyslové vnímání přírody*. 2. vyd. Horní Maršov: SEVER, 37 s. ISBN 978-80-86838-25-0.
- HOLÝ, F. 1986. *Hry na přírodu a s přírodou*. Praha: Mladá fronta, 236 s.
- HOLEYŠOVSKÁ, A. 2009. *Zájmová činnost ve školní družině*. Praha: Portál, 232 s. ISBN: 978-80-7367-586-8.
- KOL. AUTORŮ LIPKY. 2008. *Hrajeme si na přírodu*. Brno: Lipka, 184 s. ISBN 978-80-254-2327-1.
- JAVNA, J. 1991. *50 nápadů pro děti k záchraně Země*. Praha: Český svaz ochránců přírody, 158 s.
- VLAŠÍN, M. a LEDVINA, P. a MÁČHAL, A. 2012. *Desatero domácí ekologie*. 6. vyd., přeprac. Brno: Ekologický institut Veronica, 147 s. ISBN 978-80-87308-21-9.
- KUTÝ, J. a JŮZA, Š. a Lein, D. 2007. *Bezpečnost mimoškolní práce s kolektivy dětí a mládeže*. 6. vyd., rozšířené a doplněné. Praha: Sdružení Mladých ochránců přírody ČSOP, 224 s. ISBN 978-90-903969-1-3.
- NEUMAN, J. 2014. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. 7. vyd. Praha: Portál. 328 s. ISBN 978-80-262-0628-6.

Internetové zdroje:

Ecological outdoor games. *Hyria.fi*. [online]. 2013 [cit.2015-03-05]. Dostupné z http://www.hyria.fi/files/4679/ecological_outdoor_games2011.pdf

Hejbejte se a zpívejte s Hankou Kynychovou. *Kynychova-nadace.cz*. [online]. 2014 [cit.2014-03-28]. Dostupné z <http://www.kynychova-nadace.cz/index.php?id=112>

Fryšava pod Žákovou horou. *Nmm.eu*. [online]. Novoměstsko: Internet stream s. r. o 2014 [cit.2014-10-24]. Dostupné z <http://www.nmm.eu/frysava-pod-zakovou-horou.html>

Hotel Medlov *** – ubytování Fryšava pod Žákovou horou. *Hotel.cz*. [online].
2014 [cit.2014-10-24]. Dostupné z <http://hotel-medlov.hotel.cz/?gclid=CITU4pGgcECFabLtAodhx0AhA>

Interní zdroje Dětského domova:

Dětský domov Kroměříž. Budování nového domova, In *Sborník vydáný u příležitosti 10. výročí vzniku Dětského domova v Kroměříži 1996-2006*. Kroměříž: Dětský domov Kroměříž, 2006. s. 5-6.

HEJNÁ, A. *Výchovně- vzdělávací program*. Kroměříž: Dětský domov Kroměříž. 2012

Koncept dětského domova Kroměříž 2009. Nepublikováno

Vnitřní řád dětského domova Kroměříž 2009. Nepublikováno

Téma: Podávání projektů v dětském domově. Informace poskytla Renata Konečná, zástupkyně ředitelky Dětského domova Kroměříž, Kroměříž 10.1.2014

Dětský domov Kroměříž. *Výroční zpráva o činnosti Dětského domova Kroměříž, U Sýpek 1306, 767 01 Kroměříž za školní rok 2012/2013*. Kroměříž: Dětský domov Kroměříž. 2013

Další zdroje:

NETOPILOVÁ, K. *Zpráva z praxe v řízení volnočasových aktivit II. Dětský domov Kroměříž* Olomouc, 2014. Zpráva za praxe v řízení volnočasových aktivit II. Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta Cyrilometodějská teologická..

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Vyprávění o životě v tropech (Opičí hry) (Korvasová-Máchal a kol. autorů Lipky, Opičí hry, 2008, s. 54-56)

První rok

Žijeme v tropech a zatím se neděje nic mimořádného. Žádná pohroma ani změna podmínek není na obzoru. Každá opice naší populace se snaží získat pro sebe dostatečné množství potravy (v misce je asi 80 oříšků). Třeba ten zrzavý opičák se právě lopotí se sladkým kořenem – chce ho vytáhnout ze země a pochutnat si na něm. Už se mu to podařilo („Vytahování kořínků“). Ale copak je tohle? Jakýsi nevyčválaný opičák se chce jeho lahůdky bezpracně zmocnit. Zrzounek musí honem uskočit na stranu a zmizet, je-li mu kořen milý. Podařilo se mu, líný opičák si narazil čenich („Uskoč zákeřníkovi“). V nedalekém banánovní zrovna sklízí dvě opičky úrodu. Která si odnese domů větší díl? Vida, silnější je ta s natrženým uchem („Kdo unese víc?“). Zákeřnému opičákovi zatím otrnulo a dostal chuť na čerstvé banány. Dostihl „Natržené ucho“ až v jejím obydlí. Chtěl vtrhnout dovnitř, ale nebylo to jen tak. Musel se utkat s pánem domu, který jej vytlačil ven („Braň své zásoby“).

Druhý rok

Když nastala sucha a požár spálil kus území obydleného naší populací, opičí národ strádá (v misce je opět 80 oříšků). Žíznivé opice hledají vodu, ale ta se udržela už jen na jednom místě. A s vodou jsou tu také moskyti. Jejich kousnutí je víc než nepříjemné. Je třeba mít se před nimi na pozoru („Pozor na moskyty“). Plody ze stromů už dávno zmizely, zůstaly jen v místech nedostupných i opicím – snad se těm šikovným podaří shodit je kamením („Hod na plody“), jiní jedinci zkoušejí lovit termity dlouhým stéblem. Šťourání termity popudí, termiti vyrazí z termitiště ven a rozhlédnou se po narušiteli. Naposled. Opičí mlaskání je výmluvné („Lov termitů“). Hlad však mají i nejrůznější šelmy. A tak se i opice mohou stát kořistí silnějších a rychlejších („Uteč šelmě“).

Třetí rok

Přišla pohroma, neboť lidé si zámánili vést středem pralesa dálnici. Kácejí stromy, staveniště zabírá stále větší plochu. Opicím ubylo potravy (méně oříšků v miskách). Jsou nuceny být vynalézavější („Zvířecí abeceda“), bezohlednější („Bratr nezná bratra“) a hbitější („Boj o skrytou potravu“).

Příloha č. 2 Příklady rolí (Nekup to) (Nešpor- Nyklová a kol. autorů
Lipky, Nekupto 2008, s. 126 - 127)

A) Nikdo z rodiny nedá korunu jen tak. Vždycky si dobře zjisti, jestli se daná věc nedá koupit jinde levněji. Informace na obalech by se pro ně daly zredukovat pouze na cenu a hmotnost balení.

B) Tato rodina nedělá z nákupů vědu. Co se jim líbí a na co mají chuť, to si koupí, ať to stojí, co to stojí. Čist informace z obalů je pro ně ztráta času.

C) Tatínek jako lékař dbá na zdravý a vyvážený jídelníček. Za kvalitní a zdravé potraviny se také nebojí připlatit

D) V této rodině hlídá rodinný rozpočet maminka. Nikdo si nedovolí utrácet za zbytečnosti. Tatínek současně ostatní nabádá k ohleduplnosti k životnímu prostředí, třídění odpadu je pro tuto domácnost samozřejmostí.

E) Tento mladý pár procestoval mnoho zemí světa, z nichž řada patří k nejhudším. Zde na vlastní oči viděli špatné pracovní podmínky dělníků pěstujících banány, kávu, kakaové boby, nebo vyrábějících džíny, trička a hračky, které se později prodávají v Evropě a vyspělých zemích. Po návratu z těchto cest se vždy zajímají o původ zboží, které kupují.

Příloha č. 3 Výroky (Zelená hranice) (Máchal a kol. autorů Lipky, Zelená hranice 2008, s. 139-140)

- Místo jednorázových baterií používám dobíjecí akumulátorové články.
- Kupuji potraviny „na váhu“, vyhýbám se nadbytečným obalům (kelímky, igelitky, hliníkové a polystyrenové tácky).
- Důsledně dbám, aby nekapaly kohoutky a neprotékalo splachovadlo (upozorním na závadu).
- Nepoužívám elektrické přístroje tam, kde docela postačí vlastní síla – kráječe, mlýnky, elektrické kartáčky na zuby.
- Odmítám nápoje v tetrapackových obalech a hliníkových dózách.
- Jím jen tehdy, mám-li hlad, nikoliv jen chuť.
- Nemám a nechci si pořizovat soukromý automobil.
- Dávám přednost šetrné turistice před luxusními zájezdy a pobyty v mimoevropských zemích.
- Při nákupu potravin i spotřebního zboží se snažím vybírat z domácích nebo středoevropských produktů (s ohledem na podporu domácích výrobců a omezování zbytečných přepravních vzdáleností).
- Koupání ve vaně plné teplé vody si dopřeji jen výjimečně (např. při prochlazení).
- Ve své domácnosti nepotřebuji televizor.
- V hypermarketech nakupuji jen zcela výjimečně, přednost dávám malým prodejcům.
- Pokud by hrozilo bezprostřední ohrožení části krajiny, kterou mám ráda, jsem ochotna zúčastnit se blokády, ovšem jen za předpokladu, že všechny legální právní nástroje se ukázaly jako neúčinné.

- Dokáži omezit spotřebu masa v průměru na 1 masité jídlo za týden.
- Velkým výtahem s malým nákladem do nižších pater zásadně nejždím.
- Při nákupu pečiva používám mikrotenový sáček opakovaně.

Příloha č. 4 Tipy do běžného života k vybraným dnům

„Pomozme si přežít“ (Javna, 1991)

- Odhazuj smetí do popelnic a ne na zem.
- Uvidíš-li smetí na zemi, dej je do popelnice.
- Půjdeš-li na výlet, vezmi s sebou pytel na odpadky (na ty, které najdeš, i na ty, které sám budeš chtít odhodit).
- Zorganizuj ve škole brigádu a uklid'te z nějakého parku nebo hřiště všechny odpadky.
- Recykluj kov
- Plechovky od barev patří do zvláštního sběru toxických látek.

„Jak být ochráněm“ (Javna, 1991)

- Udělej krmítko z burských oříšků. Použij neslané a neoloupané burské oříšky, navaž je na nit a pověs na větev.
- Najdi velkou a mělkou keramickou nebo plastovou misku (takovou jaká se dává např. pod květináč) a vytvoř koupátko pro ptáky. Miska by měla mít okraj, na kterém mohou odpočívat. Ptáci nepotřebují hlubokou vodu, stačí 3 – 4 cm. Doplňuj v koupátku pravidelně vodu. Pokud jsou v okolí kočky, pověs koupátko na vysoké, nepřístupné místo.
- Dej dohromady partu (nebo se přidej k Ochráncům přírody) a zasad'te podél potoka (nebo na jiné potřebné místo) stromy. Stromy u potoka zabrání odplavení půdy a ochrání živočichy v něm.

„Nejsme tu sami – aneb ekologie v širších souvislostech“ (Javna, 1991)

- Jelikož jsme se během besedy s Greenpeace dotkli tématu ochrana deštných pralesů (ale k tomuto tématu nebyla realizována žádná

další aktivita), doplníme téma alespoň níže uvedenými tipy do běžného života. Téma ochrany deštných pralesů je totiž dnes čím dál aktuálnější a důležitější.

- Koupíš – li si hamburger, zjisti, odkud pochází hovězí maso – zda nepochází z oblasti deštných pralesů.

- Nepořizuj si věci ze dřeva pocházejícího ze stromů v deštných pralesích – růžové dřevo, mahagon, týk a ebenové dřevo.

- Uč se a pouč jiné o zajímavých rostlinách, zvířatech a lidech z deštných pralesů. Vypůjči si o nich knížky z knihovny, zeptej se na informace svých učitelů.

- Promluv si s co možná největším počtem lidí o nutnosti zachovat deštné pralesy.

- Zapoj se aktivně do kampaně Greenpeace na ochranu deštných pralesů (můžeš např. roznášet letáčky zabývající se touto problematikou).

„Žijme ekologicky“ (Javna, 1991)

- Až v hračkářství uvidíš něco, co se ti bude líbit, zjisti, jak důkladně je to vyrobeno. Je to z laciné hmoty, která se brzy rozbije nebo je hračka vyrobena tak, aby vydržela?

- Vyhledej věci, které už nechceš, ale které by se mohly líbit někomu jinému – vyhledej místa, kde by o tyto věci mohli mít zájem. (Např. Charita, ekologické kontejnery na oblečení a hračky).

- Místo sáčků na svačiny, používej opakovaně použitelné krabičky.

- Až si budeš čistit zuby, použij kelímek k napuštění vody nebo alespoň po namočení kartáčku vodu zastav a na opláchnutí zase pusť, ušetříš až 30 litrů vody.

- Budeš – li mít žízeň a máš- li rád studenou vodu, napuť si láhev vody a dej ji do ledničky. Nenech vodu odtékat z kohoutku.

- Nevylévej škodlivé tekutiny schválně na zem.
- Do obchodu si nos vlastní tašky (ty používej opakovaně) a odmítej sáčky od prodavačů. Nevšímej si toho, že se ti lidé budou smát nebo se divit – víš, že podporuješ dobrou věc, klidně se před prodavačem zmiň o tom, že chceš chránit Zemi a raději bys viděl stát v přírodě ten strom, ze kterého byl sáček vyroben.
- Shromažďuj použité papíry – ty pak ve větším množství odnes do sběrný surovin, zde se můžeš zeptat, co s papírem dělají.
- Používej věci, které nepotřebují baterie – např. solární kalkulačku, která se nabíjí světlem. Když už baterie používáš, kup si nabíjecí.
- Vypínej elektrospotřebiče vždy, když je zrovna nepoužíváš.

Příloha č. 5 Diplomy pro děti

DIPLOM PRO...

ZA „PŘEŽITÍ“ POBYTU NA
ÚROVNI
VÝLETNÍK DO PARTY

DIPLOM PRO...

**ZA „PŘEŽITÍ“ POBYTU NA
ÚROVNI
ZKUŠENÝ TÁBORNÍK**

DIPLOM PRO...

ZA „PŘEŽITÍ“ POBYTU NA
ÚROVNI
ROBINSON CRUSOE

